

ΕΚΦΡΑΣΗ – ΕΚΘΕΣΗ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΕΩΡΙΑ	3
ΓΛΩΣΣΑ	9
ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ, ΙΔΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΟΙ	14
ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑ	17
Η ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	20
Ο ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	22
ΓΡΑΠΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ	24
ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ	27
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	30
ΕΦΗΒΕΙΑ – ΝΕΟΤΗΤΑ	33
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ	43

ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ	47
ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙ	50
ΑΓΑΠΗ – ΕΡΩΤΑΣ – ΦΙΛΙΑ	55
ΜΟΔΑ – ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ	62
ΓΗΡΑΤΕΙΑ – ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ	71
ΤΟ ΓΕΛΙΟ ΚΑΙ Η ΣΑΤΙΡΑ	79
ΝΟΘΗ ΚΑΙ ΓΝΗΣΙΑ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ	81
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ	84
ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ	86
ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΗ	88
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ	92

ΘΕΩΡΙΑ

1. Η ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περίληψη είναι ένα σύντομο και περιεκτικό κείμενο που περικλείει τα κυριότερα σημεία ενός ευρύτερου κειμένου.

Α. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ

- Προσεκτική ανάγνωση του δοθέντος κειμένου· σκοπός μας είναι η σύλληψη του νοηματικού κέντρου ολόκληρου του κειμένου.
- Εργασία κατά παράγραφο ή θεματική ενότητα: υπογράμμιση της θεματικής περιόδου (= της κατευθυντήριας ιδέας) και των σημαντικών λεπτομερειών.
- Τιτλοφόρηση κάθε παραγράφου ή θεματικής ενότητας (= πλαγιότιτλος).
- Επισήμανση των διαρθρωτικών λέξεων και της συλλογιστικής πορείας που ακολουθεί ο συγγραφέας στο κείμενό του.
- Γνώση και χρήση τεχνικών πύκνωσης κειμένου, με σκοπό να αποδώσουμε συνοπτικά τις βασικές – κατευθυντήριες ιδέες του κειμένου.
- Συγγραφή της περίληψης: **α)** επισημαίνουμε στην αρχή το θεματικό κέντρο του κειμένου, **β)** κατόπιν, συμπεριλαμβάνουμε στην περίληψή μας τις σημαντικές λεπτομέρειες – πληροφορίες του κειμένου και χρησιμοποιούμε τις κατάλληλες συνδετικές – διαρθρωτικές λέξεις (π.χ. αρχικά, κατόπιν, τελικά, επομένως, αντίθετα κ.τ.λ.) ή τα κατάλληλα ρήματα (π.χ. ο συγγραφέας αναφέρει, διατυπώνει την άποψη, επισημαίνει, υποστηρίζει, τονίζει, αντιδιαστέλλει, συγκρίνει, υπογραμμίζει, προσθέτει, αναλύει, συμπεραίνει, κ.τ.λ.), με σκοπό να αποδώσουμε το «ξετύλιγμα» της σκέψης του συγγραφέα.
- Σημείωση: η περίληψη, κατά κανόνα, έχει επικοινωνιακό χαρακτήρα (πομπός – μήνυμα – δέκτης). Αυτό σημαίνει ότι ο σκοπός για τον οποίο γράφουμε την

περίληψή μας, επηρεάζει το επίπεδο του ύφους και του λόγου μας: δηλ. άλλες φορές μπορεί να υιοθετήσουμε οικείο ύφος – επίπεδο λόγου, άλλες φορές περισσότερο επίσημο, κ.τ.λ.

B. ΠΩΣ ΑΡΧΙΖΟΥΜΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τρόπος που αρχίζουμε μια περίληψη είναι σε γενικές γραμμές τυποποιημένος. Ενδεικτικά λοιπόν μπορούμε να αρχίσουμε μια περίληψη με τους εξής τρόπους:

- *«Στο συγκεκριμένο κείμενο ο/η συγγραφέας αναφέρει... / επισημαίνει... / θίγει...».*
- *«Το κείμενο αναφέρεται...» ή «Στο κείμενο επισημαίνεται...».*

Γ. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΟ ΝΑ ΑΠΟΦΕΥΓΟΥΜΕ

Όταν γράφουμε περίληψη, είναι καλό να αποφεύγουμε:

- Την προσθήκη πληροφοριών που δεν υπάρχουν στο κείμενο.
- Την υπερβολική αφαίρεση και γενίκευση.
- Την αναφορά σε ασήμαντες λεπτομέρειες και επουσιώδη παραδείγματα.
- Τη μίμηση του ύφους του συγγραφέα.
- Το σχολιασμό (επιδοκιμαστικό ή αποδοκιμαστικό) του κειμένου.
- Τη χρήση ολόκληρων φράσεων απ' το κείμενο· αν χρειαστεί να μεταφέρουμε αυτούσια μια φράση του κειμένου, τότε τη «βάζουμε» σε εισαγωγικά.
- Κατά κανόνα, τη χρήση α' ή β' προσώπου.

2. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ

Α. ΤΟ ΘΕΜΑ ΠΟΥ ΔΙΝΕΤΑΙ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η **κατανόηση του θέματος** είναι το πρώτο και πολύ σημαντικό βήμα για τη συγγραφή ενός κειμένου. Είναι χρήσιμο αρχικά να διαβάσουμε το θέμα περισσότερες από μια φορές και στη συνέχεια να διαχωρίσουμε τα δεδομένα απ' τα ζητούμενα. Τα δεδομένα στην ουσία μας κατατοπίζουν σχετικά με το θέμα που πρέπει να διερευνήσουμε, ενώ τα ζητούμενα – που συχνά έχουν τη μορφή ερωτήσεων – μας υποδεικνύουν τις πτυχές του θέματος τις οποίες θα χρειαστεί να αναλύσουμε.

Οι πιο συνηθισμένοι **τρόποι διατύπωσης** ενός θέματος:

- Δίνονται δύο αντίθετες απόψεις πάνω σ' ένα θέμα και στη συνέχεια ζητείται ο σχολιασμός τους και η διατύπωση της προσωπικής μας άποψης.
- Τίθεται ένα ερώτημα και ζητείται να εκφράσουμε τεκμηριωμένα τη συμφωνία ή τη διαφωνία μας.
- Ζητούνται τα αίτια, οι συνέπειες και ο τρόπος αντιμετώπισης ενός σύγχρονου προβλήματος.
- Δίνεται αυτούσιο ένα απόσπασμα από ευρύτερο κείμενο (= παράθεμα) και με βάση αυτό τίθενται κάποια ερωτήματα.

Σημείωση: αν μαζί με τη διατύπωση του θέματος δίνεται και κάποια οδηγία που αφορά τη μορφή (= φόρμα) που πρέπει να δώσουμε στο κείμενό μας, θα τη λαμβάνουμε σοβαρά υπόψη μας. Για παράδειγμα, αν μας δοθεί η οδηγία ότι το κείμενό μας πρέπει να μοιάζει με επιστολή σε επίσημο πρόσωπο, τότε καλό είναι να δώσουμε στο γραπτό μας τα εξωτερικά γνωρίσματα της επιστολής: δηλ. αρχίζουμε με μια προσφώνηση (« Αξιότιμε κύριε...») και τελειώνουμε με έναν επίσημο χαιρετισμό («Με εκτίμηση...»). αν πάλι μας δοθεί οδηγία ότι το κείμενό

μας πρέπει να μοιάζει με άρθρο που θα δημοσιευθεί σε εφημερίδα, τότε είναι αναγκαίο να του δώσουμε κι έναν τίτλο. Τέλος, θα πρέπει κατά περίπτωση να προσαρμόζουμε τη γλωσσική ποικιλία και το ύφος μας ανάλογα με το κειμενικό είδος (δοκίμιο, άρθρο, επιστολή, κ.τ.λ.) που καλούμαστε να γράψουμε.

B. ΤΟ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Μετά την προσεκτική ανάγνωση και κατανόηση του θέματος και πριν τη συγγραφή του κειμένου είναι σκόπιμο να κάνουμε ένα γενικό σχεδιάγραμμα, το οποίο θα είναι βασισμένο στη διατύπωση του δοθέντος θέματος. Το σχεδιάγραμμα αυτό στην ουσία είναι ένα πλάνο που απ' τη μια θα μας βοηθήσει να καλύψουμε όλες τις απαιτήσεις του θέματος κι απ' την άλλη θα μας προφυλάξει απ' τον κίνδυνο «να βγούμε εκτός θέματος».

Γ. Η ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ (= ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ)

Κατά τη συγγραφή του κειμένου πρέπει να επιδιώκουμε την επίτευξη κάποιων συγκεκριμένων στόχων, που είναι οι εξής :

- Σαφήνεια.
- Εκφραστική ευχέρεια.
- Συνοχή / αλληλουχία.
- «Κάλυψη» των ζητούμενων του θέματος.
- Λογική οργάνωση των ιδεών.
- Επαρκής τεκμηρίωση.

Όσον αφορά τη **δομή του κειμένου**, πρέπει να φροντίσουμε, ώστε να υπάρχει:

- **Ο πρόλογος:** είναι στην ουσία μια γενική εισαγωγή που βασίζεται στα δεδομένα του θέματος· στον πρόλογο αναφέρουμε γενικά το θέμα, με το

οποίο πρόκειται να ασχοληθούμε, και στη συνέχεια διατυπώνουμε μια γενική θέση / άποψη γι' αυτό. Ενδεικτικά στον πρόλογό μας μπορούμε:

- Να κάνουμε μια γενική διαπίστωση και κατόπιν να εστιάσουμε στο συγκεκριμένο πρόβλημα, που θα αναπτύξουμε παρακάτω.
 - Να εντάξουμε το θέμα στο κοινωνικό του πλαίσιο.
 - Να εντάξουμε το θέμα στο ιστορικό του πλαίσιο (διαχρονική εξέταση).
 - Να παρουσιάσουμε γενικά το θέμα και να υπογραμμίσουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ή να ορίσουμε ακριβέστερα κάποιες έννοιές του.
- **Το κύριο μέρος:** είναι το μεγαλύτερο σε έκταση μέρος του κειμένου μας, όπου κατά κάποιον τρόπο «απαντάμε» στα ζητούμενα του θέματος. Είναι το μέρος, στο οποίο αναπτύσσουμε τους προβληματισμούς μας και προβάλλουμε τα επιχειρήματα για να τεκμηριώσουμε τις απόψεις μας. Καλό είναι να έχουμε υπόψη μας ότι κατά κανόνα το κείμενό μας θα πρέπει να έχει περισσότερο αυστηρό / αποδεικτικό χαρακτήρα και λιγότερο συναισθηματικό / λογοτεχνικό χαρακτήρα.
 - **Ο επίλογος:** το καταληκτικό μέρος του κειμένου, όπου συνήθως:
 - Κάνουμε μια σύντομη ανακεφαλαίωση όσων έχουμε ήδη αναφέρει.
 - Προτείνουμε κάποια «λύση».
 - Προβαίνουμε σ' ένα γενικό συμπέρασμα.
 - Προσέχουμε, ώστε να μην προσθέτουμε κάποια καινούρια ιδέα, κάτι δηλ. που δεν αναφέρθηκε παραπάνω, στο κύριο μέρος.

Δ. Η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

Η παράγραφος είναι το μέρος ενός ευρύτερου κειμένου, όπου αναπτύσσουμε μια πτυχή του θέματος. Και η παράγραφος έχει μια συγκεκριμένη δομή:

- **Η θεματική πρόταση / περίοδος:** κατά κανόνα βρίσκεται στην αρχή της παραγράφου και αποτελεί την κατευθυντήρια ιδέα της· περιέχει δηλ. τη βασική ιδέα που θα αναπτυχθεί παρακάτω.
- **Η ανάπτυξη / οι λεπτομέρειες** (δες παρακάτω τους τρόπους ανάπτυξης).
- **Η κατακλείδα:** η πρόταση όπου συνοψίζονται οι ιδέες που αναπτύχθηκαν παραπάνω· πάντως η πρόταση-κατακλείδα δεν είναι πάντα απαραίτητη.

Οι **τρόποι ανάπτυξης** μιας παραγράφου (= οργάνωση του λόγου) είναι οι εξής:

- Με αιτιολόγηση.
- Με σύγκριση και αντίθεση.
- Με παραδείγματα.
- Με ορισμό.
- Με διαίρεση.
- Με αίτια – αποτελέσματα.
- Με αναλογία.

Στην πράξη βέβαια, όταν γράφουμε παραγράφους και ολόκληρα κείμενα, χρησιμοποιούμε τις παραπάνω μεθόδους *συνδυαστικά*.

Ε. Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΝΟΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟ ΚΑΙ ΣΕ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πρέπει να προσέχουμε, ώστε η μετάβαση από πρόταση σε πρόταση, από νόημα σε νόημα ή από παράγραφο σε παράγραφο να γίνεται με ομαλό τρόπο. Αυτό μπορούμε να το πετύχουμε με δυο τρόπους:

- Επαναλαμβάνοντας μια λέξη ή φράση – «κλειδί» απ' την προηγούμενη παράγραφο (= *συνεκτικότητα*).
- Χρησιμοποιώντας τις λεγόμενες διαρθρωτικές – συνδετικές λέξεις ή φράσεις, όπως για παράδειγμα: *έτσι, ώστε, επομένως, αντίθετα, κ.τ.λ.* (= *συνοχή*).

ΘΕΜΑ: ΓΛΩΣΣΑ

- Ο άνθρωπος είναι κοινωνικό ον· επιδιώκει δηλ. να ζει μέσα σε οργανωμένες κοινωνίες και να επικοινωνεί με τους συνανθρώπους του. Γι' αυτό ακριβώς και δημιούργησε σταδιακά έναν κώδικα επικοινωνίας, τη γλώσσα. Η γλώσσα όμως – πέρα από έναν απλό κώδικα επικοινωνίας – είναι κι ένας ζωντανός οργανισμός που εξελίσσεται μαζί με τις ανθρώπινες κοινωνίες και αποκαλύπτει το πολιτικό και ιδεολογικό υπόβαθρο, τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ανθρώπων που τη χρησιμοποιούν.

- Η κατάκτηση, ο πλουτισμός και η καλλιέργεια της γλώσσας καθιστούν πιο αποτελεσματική και πιο ουσιαστική την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων. Αντίθετα, η υποβάθμισή της οδηγεί σταδιακά τους φορείς της συγκεκριμένης γλώσσας στο μαρασμό και την εξαφάνιση. Με τη γλώσσα μαθαίνει ο άνθρωπος να εκφράζει τις πιο μύχιες σκέψεις του και τα συναισθήματά του, τις αγωνίες και τα όνειρά του, τη λύπη του και χαρά του. Χωρίς τη γλώσσα δεν μπορεί να επικοινωνήσει, δεν μπορεί να συγκροτήσει κοινωνίες και να ζήσει με τρόπο οργανωμένο μέσα σ' αυτές.

- Απ' όλα τα παραπάνω μπορεί να καταλάβει κανείς πόσο σπουδαίο πράγμα είναι η κατάκτηση της γλώσσας και η σωστή της χρήση σε κάθε περίπτωση της καθημερινής ζωής. Σ' αυτό το σημείο, όμως, τίθεται το ερώτημα: *μαθαίνουν οι νεοέλληνες – και ιδιαίτερα οι νέοι – τη γλώσσα τους και είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν με σωστό κι αποτελεσματικό τρόπο;*

- Σύμφωνα με μια **πρώτη άποψη** η γλωσσική παιδεία των νέων είναι ανεπαρκής, σε σημείο μάλιστα που η συνεννόηση μαζί τους να καταντά προβληματική. Μελετώντας κανείς τον τρόπο μα τον οποίο μιλούν οι νέοι διαπιστώνει μια γενικότερη φθορά της γλώσσας: συρρίκνωση του λεξιλογίου τους, γλωσσικά σφάλματα, χρήση ξενόφερτων λέξεων και στερεότυπων – συνθηματικών εκφράσεων. Οι **αιτίες** του προβλήματος:

- Η υποβάθμιση της γλωσσικής κατάρτισης των νέων οδηγεί αργά αλλά σταθερά στη **λεξιπενία** και το **μαρασμό** της ελληνικής γλώσσας.
- Η **κυριαρχία της εικόνας** έναντι του λόγου: η εικόνα εκτοπίζει το λόγο και τον εμποδίζει να εκδηλωθεί και να αναπτυχθεί.
- Η χρήση μιας **τυποποιημένης γλώσσας** από τα ΜΜΕ και τους πολιτικούς.
- Η προβολή πολλών **ξενόγλωσσων εκπομπών**.
- Η **αποστροφή** που νιώθουν οι νέοι για το **εξωσχολικό βιβλίο**.
- Η **ταχύτατη εξάπλωση** ανάμεσα στους νέους **γλωσσικών ιδιωμάτων** (= «αργκό») που χαρακτηρίζονται από **λεξιλογική φτώχεια**, **συνθηματική ορολογία** και **ελλειπτικότητα**.
- Το **πνεύμα** και οι **τάσεις της εποχής** οδηγούν στην εύκολη και **αβασάνιστη υιοθέτηση ξενόφερτων λέξεων** (= **ξενομανία**).
- Η **αλλοτρίωση** (= η **αποξένωση**) και ο **γρήγορος ρυθμός ζωής** που **δυσχεραίνουν** την **γνήσια και ουσιαστική επικοινωνία** ανάμεσα στους ανθρώπους.

- Οι υποστηρικτές της άποψης ότι η γλώσσα μας διέρχεται κρίση προτείνουν και κάποιους **τρόπους αντιμετώπισης** του προβλήματος:

- **Αρτιότερη γλωσσική κατάρτιση** σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.
- **Συστηματική εξάσκηση** στον **προφορικό** και το **γραπτό λόγο**.

- Εξοικείωση των νέων με το βιβλίο (κυρίως το εξωσχολικό).
- Σωστή και υποδειγματική χρήση της γλώσσας απ' τους πολιτικούς και τα ΜΜΕ: η ποιότητα του πολιτικού λόγου και του λόγου των ΜΜΕ επηρεάζει ανάλογα τους ανθρώπους – δέκτες.

- Σύμφωνα όμως με μια **δεύτερη άποψη**, δεν τίθεται σήμερα θέμα γλωσσικής ένδειας. Η γλώσσα των νέων με τους νεολογισμούς της στην πραγματικότητα αποδίδει τα νέα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά δεδομένα που διαμορφώνονται σε παγκόσμιο επίπεδο. Δηλαδή, η νεοελληνική γλώσσα ούτε «πεθαίνει» ούτε χάνεται απλά προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται με ταχύτατους ρυθμούς. Οι νέες αυτές συνθήκες μπορούν να συνοψισθούν στην:

- *Ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών και την απρόσκοπτη επικοινωνία ανθρώπων από διαφορετικές χώρες.*
- *Αυξημένη κινητικότητα διδασκόντων, διδασκομένων, επαγγελματιών και τουριστών.*
- *Πρόοδο των επιστημών και τη διαμόρφωση μιας διεθνούς επιστημονικής γλώσσας.*
- *Διαμόρφωση μιας παγκοσμίως κοινής γλωσσικής ορολογίας γύρω από τη μόδα, τη μουσική, τους υπολογιστές και τον αθλητισμό.*

- Οι παραπάνω παράγοντες επιφέρουν σημαντικές αλλαγές σ' όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής και φυσικά επηρεάζουν την ελληνική – και κάθε άλλη – γλώσσα, καθώς διευκολύνουν τα λεξιλογικά δάνεια από γλώσσα σε γλώσσα.

- Τελικά δεν υπάρχει ομοφωνία πάνω στο θέμα. Κινδυνεύει ή όχι η ελληνική γλώσσα; Μιλούν ή όχι σωστά ελληνικά οι νέοι; Όπως και να 'χει το ζήτημα καμιά γλώσσα δεν «πεθαίνει», αν δεν χαθούν οι ομιλητές της. Επομένως, στόχος της ελληνικής πολιτείας και της παιδείας θα πρέπει να είναι αυτός: να μη χαθούν οι ομιλητές της ελληνικής γλώσσας· το αντίθετο: να ασκηθούν στη δημιουργική χρήση της.

ΘΕΜΑ: ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ, ΙΔΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΟΙ

- Κάθε εθνική γλώσσα υπόκειται σε ευρεία διαφοροποίηση: ατομική ή υφολογική (διαφορετικά χρησιμοποιεί τη γλώσσα κάθε ομιλητής μιας γλώσσας), κοινωνική (οι ομιλητές συχνά διαφοροποιούνται κατά ηλικιακές, κοινωνικές, επαγγελματικές, ιδεολογικές κ.ά. ομάδες) και γεωγραφική (τα Ελληνικά της Κρήτης, της Θεσσαλίας, του Πόντου, των Δωδεκανήσων κ.λπ.).
- Με τον όρο **διάλεκτος** οι γλωσσολόγοι χαρακτηρίζουν τη γεωγραφική διαφοροποίηση ευρύτερων περιοχών, ιδίως αυτήν που εμφανίζει έντονες αποκλίσεις από την κοινή γλώσσα σε όλα τα επίπεδα (προφορά, γραμματικοσυντακτική δομή, λεξιλόγιο) και σε βαθμό που οι ομιλητές της διαλέκτου να μην είναι εύκολα κατανοητοί από τους ομιλητές της κοινής γλώσσας. Άρα ο όρος διάλεκτος είναι υπερκείμενη διάκριση. Αντίθετα, ο όρος **ιδίωμα** δηλώνει μικρότερη γλωσσική διαφοροποίηση, που δεν εμποδίζει την κατανόηση από τους ομιλητές της κοινής. Μια διάλεκτος μπορεί να έχει περισσότερα από ένα ιδιώματα. Στην **Ελληνική** διακρίνονται **οι εξής διάλεκτοι**: τσακωνική, ποντιακή, καππαδοκική, κατωιταλική, κυπριακή και κρητική.
- Όλες οι λοιπές διαφοροποιήσεις αποτελούν τα **ιδιώματα**. Αυτά, ανάλογα με τις ομοιότητες και τις διαφορές τους, ομαδοποιούνται στα λεγόμενα βόρεια ιδιώματα (Στερεά Ελλάδα εκτός Αττικής, Β. Εύβοια, Ήπειρος, Θεσσαλία, Μακεδονία, Θράκη, νησιά του Β. Αιγαίου και Πόντος και στα νότια ιδιώματα (τα υπόλοιπα).

- Αντίθετη προς τις διαλέκτους και τα ιδιώματα είναι η **κοινή** γλώσσα που μιλιέται σε μια χώρα από όλους.

- Ως **ιδιόλεκτος** χαρακτηρίζεται από τους γλωσσολόγους, ο τρόπος (γνώση και πράξη) με τον οποίο χρησιμοποιεί ο καθένας τη γλώσσα.

- **Ιδιωματισμός** είναι κάθε γλωσσικό στοιχείο (φωνητικό, γραμματικό, συντακτικό, λεξιλογικό) που αναφέρεται σε γλωσσικό ιδίωμα ή διάλεκτο της Ελληνικής π.χ. «με δίνει» (συντακτικός ιδιωματισμός των βορείων ιδιωμάτων της Ελληνικής) αντί του κοινού «μου δίνει».

- **Ιδιωτισμός** είναι κάθε λεξιλογική φράση της κοινής Ελληνικής, που αποτελεί ιδιαίτερη έκφραση με μεταφορική συνήθως σημασία π.χ. το 'βαλε στα πόδια, τα τσουγκρίσαμε, τρώει ξύλο κ.τ.ό.

- Η **ιδιαίτερη αξία** των ιδιωμάτων και των διαλέκτων:

- Τα ιδιώματα και οι διάλεκτοι φανερώνουν την **ξεχωριστή ιδιοσυγκρασία** των επιμέρους περιοχών.
- Ο πλούτος της κάθε διαλέκτου αποτελεί **αναπόσπαστο κομμάτι** της συλλογικής γλωσσικής κληρονομιάς.
- Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα λειτουργούν πλέον ως **σημεία αναγνώρισης** και **διασύνδεσης** των ανθρώπων με κοινή καταγωγή.

- Οι **λόγοι** για τους οποίους αποδυναμώθηκαν οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα:

- **Εξάλειψη γεωγραφικών περιορισμών.**
- **Διάδοση της κοινής νεοελληνικής μέσω της εκπαίδευσης, αλλά και των ΜΜΕ.**

- **Τρόποι διαφύλαξης** των διαλέκτων και των ιδιωμάτων:

- Η Πολιτεία οφείλει να ενισχύει οικονομικά τους φορείς εκείνους που έχουν ως στόχο την καταγραφή, τη μελέτη και την ανάδειξη των διαλέκτων και των ιδιωμάτων, καθώς η ραγδαία ελαχιστοποίηση των φυσικών ομιλητών τους θα οδηγήσει τις πολύτιμες αυτές γλωσσικές εκφάνσεις στη λήθη.
- Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης θα πρέπει να τονίζεται η αξία των τοπικών ιδιωμάτων, ώστε οι νέοι να προσεγγίζουν με σεβασμό τις γλωσσικές διαφοροποιήσεις των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας, και να αποκτούν το ενδιαφέρον εκείνο που θα τους παρακινεί να μάθουν περισσότερα για τα ιδιώματα της δικής τους καταγωγής.
- Βοηθητικό, ως προς αυτό, θα ήταν η ένταξη στο μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας ερευνητικών εργασιών σε σχέση με τις ελληνικές διαλέκτους, προκειμένου οι μαθητές να έχουν την ευκαιρία να ασχοληθούν πιο συστηματικά με αυτές και να εκτιμήσουν έτσι την ιδιαίτερη ποιότητα και ομορφιά τους.
- Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας έχουν τη δυνατότητα να επισημάνουν και να αναδείξουν την ιδιαίτερη πολιτισμική αξία των διαλέκτων με αφιερώματα στον ξεχωριστό αυτό γλωσσικό μας πλούτο. Θα καταστεί, έτσι, εφικτό να έρθουν σ' επαφή με τις διάφορες διαλέκτους άτομα απ' όλα τα μέρη της χώρας, που δεν είναι εξοικειωμένα με τις διαλέκτους άλλων περιοχών.

ΘΕΜΑ: ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑ

- Η γλωσσομάθεια (= η σπουδή και η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας, όσον αφορά την προφορά, το λεξιλόγιο, τη γραμματική, την ορθογραφία και τους ιδιωτισμούς της) στην εποχή μας είναι *απαραίτητη* εξαιτίας των συνθηκών που διαμορφώνονται σε παγκόσμιο επίπεδο: *παγκοσμιοποίηση, εκμηδένιση των αποστάσεων με τα σύγχρονα μέσα μεταφοράς και επικοινωνίας, ανάπτυξη των επιστημών και της τεχνολογίας, έντονη κινητικότητα των ανθρώπων (τουρισμός, μετανάστευση), εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου.*

- Οι **λόγοι** που καθιστούν αναγκαία την γλωσσομάθεια είναι πολλοί:

- Η δεδομένη οικονομική *διασύνδεση* μεταξύ των κρατών και οι συνεχείς μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, έχουν διαμορφώσει εκείνες τις συνθήκες που δεν επιτρέπουν πια την εσωστρέφεια μήτε των λαών μήτε των ατόμων. Η τεχνολογία, οι πληροφορίες και η εξέλιξη των επιστημών συνιστούν κοινά αγαθά, που φέρνουν τους πολίτες του κόσμου πολύ πιο κοντά σε σχέση με το παρελθόν. Η γλωσσομάθεια αποτελεί, άρα, τη μόνη απάντηση στην ανάγκη των ανθρώπων να επωφεληθούν από τις ποικίλες προοπτικές που προσφέρει η παγκοσμιοποίηση η σταδιακή δηλαδή δημιουργία μιας παγκόσμιας οικονομικής ζώνης, όπου τα προϊόντα και οι άνθρωποι θα κινούνται ελεύθερα. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τους πολίτες της Ελλάδας, το γεγονός ότι η χώρα μας αποτελεί μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαμορφώνει ένα τελείως διαφορετικό πλαίσιο δράσης των πολιτών σε σχέση με το παρελθόν, από τη στιγμή που κάθε πολίτης έχει τη δυνατότητα να εργαστεί και να διαμείνει σε όποιο άλλο κράτος μέλος της Ένωσης επιθυμεί. Παράλληλα, έχουν δημιουργηθεί οι προϋποθέσεις εκείνες που καθιστούν

επιθυμητή και αναγκαία την οικονομική συνεργασία με τα άλλα κράτη μέλη, επιτρέποντας σε πλήθος ελληνικές επιχειρήσεις και εταιρείες να διεκδικούν συνεργασίες και εμπορικές συναλλαγές με αντίστοιχες εταιρείες των άλλων Ευρωπαϊκών κρατών.

- Οι συνθήκες εμπορικών συναλλαγών και επαγγελματικών αλληλεπιδράσεων με χώρες του εξωτερικού τοποθετούν τη γνώση ξένων γλωσσών στα σημαντικότερα προσόντα που οφείλει να έχει ένας νέος προκειμένου να απορροφηθεί από την έντονα ανταγωνιστική αγορά εργασίας.
- Η εκπληκτική διάδοση των νέων τεχνολογιών και της πληροφορικής καθιστούν αναγκαία της γνώση της αγγλικής γλώσσας, ώστε να είναι εφικτή τόσο η αξιοποίηση όλου του εύρους των προσφερόμενων δυνατοτήτων όσο και η παρακολούθηση των τρεχουσών εξελίξεων στους αντίστοιχους επιστημονικούς κλάδους.
- Το γεγονός ότι ο τουριστικός τομέας είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος στην Ελλάδα συνδέεται με ευκαιρίες επαγγελματικής αποκατάστασης για τους νέους ανθρώπους που γνωρίζουν καλά μία ή περισσότερες ξένες γλώσσες. Ενώ, καθιστά αναγκαία την εκμάθηση ξένων γλωσσών για εκείνους τους επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται σε περιοχές που εντοπίζεται αυξημένη τουριστική κίνηση.

- Τα **οφέλη** της γλωσσομάθειας:

- Η γλωσσομάθεια αποτελεί καίριο και πολύτιμο προσόν για την επαγγελματική σταδιοδρομία του ατόμου.
- Η γλωσσομάθεια επιτρέπει την πραγματοποίηση σπουδών σε ξένα πανεπιστήμια.
- Η γλωσσομάθεια προσφέρει πρόσβαση στη διεθνή βιβλιογραφία.

- Η γλωσσομάθεια επιτρέπει την πληρέστερη ενημέρωση του ατόμου.
- Η γλωσσομάθεια διασφαλίζει τη διεύρυνση της αντίληψης του ατόμου.
- Η επικοινωνία με τους άλλους λαούς επιτρέπει τη βαθύτερη κατανόηση του δικού μας πολιτισμού και των δικών μας αντιλήψεων άρση των στερεότυπων και καταπολέμηση των προκαταλήψεων για τους «άλλους».

- Ωστόσο, όσο απαραίτητη κι αν είναι η γλωσσομάθεια, υπάρχουν αρκετές ενστάσεις και επιφυλάξεις πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα. Πολλοί, δηλαδή, θεωρούν ότι ο υπερβολικός ζήλος που δείχνουν οι νεοέλληνες για την εκμάθηση ξένων γλωσσών, μπορεί να έχει και οδυνηρές συνέπειες για την ίδια τους την ταυτότητα και την υπόσταση: υποβάθμιση της μητρικής γλώσσας, άκριτη και αθρόα εισαγωγή ξένων λέξεων, αλλοτρίωση της εθνικής παράδοσης και του πολιτισμού.

- Για να αποφευχθούν οι παραπάνω κίνδυνοι, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η σωστή παιδεία και η ουσιαστική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα πλαίσια του σχολείου, ώστε οι νέοι να κατανοούν την αξία της γλώσσας τους και κατ' επέκταση την αξία της ιστορίας και του πολιτισμού τους.

- Επομένως, για εμάς τους νεοέλληνες, που αριθμητικά είμαστε λίγοι και η γλώσσα μας δε μιλιέται στο εξωτερικό, η εκμάθηση ξένων γλωσσών είναι πλέον αναγκαιότητα και θέμα επιβίωσης. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι είναι σωστό να αδιαφορούμε για τη μητρική μας γλώσσα. Μάλλον το αντίθετο: οφείλουμε να τη σπουδάζουμε σε βάθος και να εξοικειωνόμαστε μαζί της, ενώ παράλληλα μπορούμε να φροντίζουμε για την προώθηση και την προβολή της στο εξωτερικό.

ΘΕΜΑ: Η ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

- Στην εποχή μας η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει ως αποτέλεσμα την τελειοποίηση των μέσων παραγωγής και – κατά συνέπεια – την αυξημένη παραγωγή καταναλωτικών προϊόντων· αυτά με τη σειρά τους πρέπει να διατεθούν στην αγορά, προκειμένου να παραχθούν νέα. Η προβολή και η προώθηση των νέων προϊόντων γίνεται με τη διαφήμιση.

- Η διαφήμιση είναι ένα σύντομο οπτικοακουστικό μήνυμα που θεωρητικά ενημερώνει τους καταναλωτές για τα πλεονεκτήματα ενός προϊόντος (υλικού ή πνευματικού), πρακτικά όμως τους παρακινεί – χρησιμοποιώντας όλους τους τρόπους πειθούς – για να τ' αγοράσουν. Αν τώρα υπολογίσουμε πόσα καινούρια προϊόντα προωθούνται καθημερινά στην αγορά, θα καταλάβουμε και το λόγο για τον οποίο η διαφήμιση έχει μετεξελιχθεί σε «βαριά βιομηχανία» με ταχύτατους ρυθμούς ανάπτυξης.

- Αρκετοί είναι εκείνοι που επισημαίνουν τη **θετική συμβολή** της διαφήμισης· η διαφήμιση:

- Υποβοηθά την οικονομική ανάπτυξη δημιουργώντας θέσεις εργασίας (σε διαφημιστικές εταιρείες, Μέσα ενημέρωσης, κ.ά.).
- Δίνει διέξοδο στην κρίση της υπερπαραγωγής υλικών αγαθών.
- Χρηματοδοτεί και υποστηρίζει οικονομικά τα ΜΜΕ.
- Συντελεί – λόγω του ανταγωνισμού – στη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων.
- Αποτελεί το βασικό χορηγό σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

- Ωστόσο, οι περισσότεροι τονίζουν τις **αρνητικές πλευρές**· η διαφήμιση:

- Εξάπτει την καταναλωτική μανία (= καταναλωτισμός) και διογκώνει τις ατομικές ανάγκες σε βάρος των κοινωνικών.
- Εθίζει τους ανθρώπους στο να υπακούν σε διαφημιστικά και κατ' επέκταση σε πολιτικά μηνύματα.
- Προβάλλει ευτελή υλικά πρότυπα (ο «πετυχημένος», η «όμορφη», κ.ά.).
- Καλλιεργεί την παθητικότητα και το μιμητισμό περιορίζοντας μ' αυτό τον τρόπο την πρωτοβουλία και την ελεύθερη κριτική σκέψη.
- Επιβάλλει την τυποποίηση και την ομοιομορφία οδηγώντας έτσι στην μαζοποίηση.
- Ερεθίζει την απληστία και τη ματαιοδοξία του καταναλωτή, ο οποίος προσπαθεί με την αγορά προϊόντων να αναπληρώσει συναισθηματικά κενά ή να ξεφύγει από ψυχικά αδιέξοδα.

- Σταθμίζοντας κανείς τα αρνητικά και τα θετικά της διαφήμισης, διαπιστώνει ότι οι αρνητικές συνέπειες είναι αυτές που υπερισχύουν. Ωστόσο, και οι συνέπειες αυτές θα μπορούσαν να περιοριστούν αν η διαφήμιση αποφύγει τις υπερβολές και κινηθεί στα πλαίσια που επιβάλλει η ευπρέπεια, η καλαισθησία και το συμφέρον του συνόλου.

- Αλλά και κάθε άνθρωπος ξεχωριστά οφείλει να είναι πιο προσεκτικός και συνειδητοποιημένος, ώστε να μην παρασύρεται απ' τις «σειρήνες της διαφήμισης».

ΘΕΜΑ: Ο ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

- Η εποχή μας έχει χαρακτηριστεί – κι όχι άδικα – εποχή της αφθονίας και του υλικού πλούτου. Βασικός στόχος κάθε ανθρώπου είναι η απόκτηση και η απόλαυση υλικών αγαθών. Βεβαίως, η απαίτηση για βελτίωση των όρων ζωής και για άνοδο του βιοτικού επιπέδου είναι θεμιτή. Το κακό όμως ξεκινά απ' τη στιγμή που η απόκτηση πλούτου και η απόλαυση περισσότερων υλικών αγαθών αποτελούν την αποκλειστική – σχεδόν – επιδίωξη κάθε ανθρώπου. Αυτή ακριβώς η επιδίωξη οδηγεί στην άμετρη κατανάλωση προϊόντων (= **καταναλωτισμός** ή **υλικός ευδαιμονισμός**).

- Οι **αιτίες του καταναλωτισμού** μπορούν να εντοπιστούν στα δεδομένα που έχουν διαμορφωθεί στη μεταβιομηχανική / καπιταλιστική κοινωνία στην οποία ζούμε:

- Η δυνατότητα μαζικής παραγωγής αγαθών επιβάλλει και τη μαζική κατανάλωσή τους.
- Η προβολή καταναλωτικών προτύπων ζωής.
- Η διαφήμιση πολλαπλασιάζει τις ήδη υπάρχουσες ανάγκες και δημιουργεί κι άλλες επίπλαστες.
- Ο παραγκωνισμός των ηθικών και πνευματικών αξιών οδηγεί στην απώλεια του μέτρου.
- Το χαμηλό πνευματικό επίπεδο και η νωθρότητα καθιστούν ευκολότερη τη χειραγώγηση του μέσου ανθρώπου.

- Η τάση του καταναλωτισμού μοιάζει – επομένως – μ' ένα φαύλο κύκλο που δημιουργεί συνεχώς νέες ανάγκες και ωθεί το σύγχρονο άνθρωπο στο να

καταβάλλει περισσότερες προσπάθειες για την ικανοποίηση αυτών των αναγκών. Οι συνέπειες του καταναλωτισμού:

- Εξάντληση των φυσικών πόρων (π.χ. πετρέλαιο) και καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος.
- Ατομισμός, ανταγωνιστικές σχέσεις, αδιαφορία για το συνάνθρωπο, αλλοτρίωση.
- Άγχος, εργασιομανία, πλεονεξία.
- Αδιαφορία για τα κοινωνικά, εθνικά και παγκόσμια προβλήματα.
- Χειραγώγηση των πολλών απ' τους λίγους – οικονομικά ισχυρούς και περιορισμός της πνευματικής ελευθερίας.

- Όπως μπορεί να καταλάβει κανείς, το πρόβλημα του καταναλωτισμού και πολύ σοβαρό είναι και πάντα παραμένει επίκαιρο. Η αντιμετώπισή του πρέπει να βασιστεί στην παιδεία και στον επαναπροσδιορισμό των προτεραιοτήτων και των αξιών του σύγχρονου ανθρώπου.

ΘΕΜΑ: ΓΡΑΠΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

- Ο άνθρωπος είναι από τη φύση του προικισμένος με λόγο, δηλ. με λογική και δυνατότητα έκφρασης. Πράγματι, ο έναρθρος λόγος είναι το κυριότερο μέσο έκφρασης των σκέψεων και των συναισθημάτων· είναι ένα πολύτιμο εφόδιο που εξυπηρετεί τον άνθρωπο στις καθημερινές του ανάγκες και τον βοηθά να επικοινωνεί με τους συνανθρώπους του.
- Στις διάφορες και διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας οι άνθρωποι χρησιμοποιούν καθημερινά άλλοτε τον προφορικό και άλλοτε το γραπτό λόγο. Και οι δύο μορφές λόγου είναι εξίσου απαραίτητες και η επισήμανση των όποιων ιδιαιτεροτήτων του γραπτού και του προφορικού λόγου δεν έχει σε καμιά περίπτωση αξιολογικό χαρακτήρα αλλά καθαρά περιγραφικό.
- Συγκεκριμένα, ο **προφορικός λόγος** παρουσιάζει ορισμένα **πλεονεκτήματα**:
 - Είναι αυθόρμητος, πηγαίος, εκφράζει άμεσα τον συναισθηματικό κόσμο του ανθρώπου.
 - Επιδέχεται επεξηγήσεις, διευκρινίσεις, αντίλογο, αντίθεση.
 - Αντανακλά την όλη ψυχική κατάσταση του ανθρώπου και αποκαλύπτει τον εσωτερικό του κόσμο, γιατί σε συνδυασμό με τα παραγλωσσικά (επιτονισμός, προφορά, παύσεις, ένταση φωνής) και τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα (χειρονομίες, κινήσεις, έκφραση προσώπου, βλέμμα, διάθεση) εξωτερικεύει την κατάσταση της ψυχής.
 - Συντελεί στην οικονομία χρόνου και στην αμεσότητα της επικοινωνιακής πράξης.
 - Ευνοεί το διάλογο και τη γόνιμη ανταλλαγή απόψεων.

- Εκτός από τα πλεονεκτήματα, ο προφορικός λόγος παρουσιάζει και κάποια **μειονεκτήματα**:

- Είναι απροσχεδιαστος, ελλειπτικός, λιγότερο επιμελημένος και πολύσημος, γεγονός που οδηγεί αρκετές φορές σε παρερμηνείες, ασάφειες και προβλήματα επικοινωνίας.
- Είναι λόγος παροδικός («έπεα πτερόεντα») και δεν αποτυπώνεται στη μνήμη του δέκτη, γεγονός που καθιστά δύσκολο τον έλεγχο των λεγομένων του πομπού και την επισήμανση των πιθανών αντιφάσεων.

- Από την άλλη πλευρά, κι ο γραπτός λόγος έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Τα **πλεονεκτήματα**:

- Είναι προσχεδιασμένος και σαφής.
- Έχει προσεγμένη δομή και επιμελημένη έκφραση, γι' αυτό και παρερμηνεύεται πιο δύσκολα απ' ό,τι ο προφορικός.
- Έχει χαρακτήρα επίσημο και παραμένει αναλλοίωτος στη φθορά του χρόνου.

- Τα **μειονεκτήματα** του γραπτού λόγου:

- Πολλές φορές είναι ψυχρός, απρόσωπος, τυπικός και δεν αποκαλύπτει τα συναισθήματα του πομπού.
- Δεν έχει την αμεσότητα του προφορικού λόγου ούτε δίνει τη δυνατότητα στο δέκτη να ζητήσει διευκρινίσεις απ' τον πομπό – γράφοντα.

- Επομένως, ο προφορικός λόγος ευνοεί την ανθρώπινη επικοινωνία στην καθημερινή της έκφραση. Από την άλλη, στο γραπτό λόγο αποτυπώνεται το ειδικό βάρος των πνευματικών κατακτήσεων του ανθρώπου. Άρα, ο προφορικός

και ο γραπτός λόγος είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένοι και ανυπολόγιστα χρήσιμοι στη ζωή, σε όλα τα επίπεδα και τους τομείς.

ΘΕΜΑ: ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ

- Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από τη ραγδαία ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας. Σε αρκετές περιπτώσεις όμως η ποιότητα ζωής δεν συμβαδίζει μ' αυτή την ανάπτυξη. Δείγμα αυτής της αντίφασης είναι το γεγονός ότι στην εποχή των υπολογιστών και του διαδικτύου υπάρχει ένα μεγάλο ποσοστό αναλφάβητων, κυρίως στα υπανάπτυκτα και αναπτυσσόμενα κράτη.

- Οι αναλφάβητοι διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

- *Οργανικά αναλφάβητοι:* δε γνωρίζουν κι ούτε διδάχτηκαν ποτέ γραφή κι ανάγνωση.
- *Λειτουργικά αναλφάβητοι:* διδάχτηκαν γραφή κι ανάγνωση στις πρώτες τάξεις του δημοτικού αλλά στη συνέχεια διέκοψαν τις σπουδές τους και δεν καλλιέργησαν τις γνώσεις τους.

- Στα κράτη που το πρόβλημα παρουσιάζεται έντονο, τα **αίτια** θα μπορούσαν να εντοπιστούν στους εξής παράγοντες:

- Η νοοτροπία των γονέων – ιδιαίτερα σε φτωχές και αγροτικές περιοχές – αποτελεί ένα συνηθισμένο ανασταλτικό παράγοντα· πολλοί γονείς δεν θεωρούν τη μόρφωση απαραίτητη και αποτρέπουν ή εμποδίζουν τα παιδιά τους να σπουδάσουν.
- Οι σκληρές βιοτικές ανάγκες συχνά αναγκάζουν τους γονείς να στρέψουν τα παιδιά τους στον εργασιακό χώρο από μικρή ηλικία.
- Οι ελλείψεις στην κρατική υποδομή και στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα αναγκάζουν πολλά παιδιά να εγκαταλείψουν το σχολείο (π.χ. ανυπαρξία σχολείων σε δυσπρόσιτες περιοχές).

- Οι κοινωνικές προκαταλήψεις – κυρίως σε βάρος της γυναίκας – καθώς και οι οικονομικές ανισότητες εμποδίζουν πολλά παιδιά να πάρουν ακόμη και τη στοιχειώδη μόρφωση.
- Τέλος, ταραγμένες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, ιστορικές συγκυρίες (π.χ. πόλεμοι, εμφύλιοι σπαραγμοί) στερούν από πολλά παιδιά τη δυνατότητα να μορφωθούν.

- Οι συνέπειες του προβλήματος είναι ιδιαίτερα σοβαρές και για τα ίδια τα άτομα αλλά και για τα κράτη μέσα στα οποία ζουν. Συγκεκριμένα οι **συνέπειες στα άτομα:**

- Αναλφάβητα άτομα συνήθως καταπιάνονται με χειρωνακτικές εργασίες και ανθυγιεινά επαγγέλματα· δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις στον τεχνολογικό τομέα και συχνά γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης των εργοδοτών, από τη στιγμή που δεν γνωρίζουν τα δικαιώματά τους και τον τρόπο να τα διεκδικήσουν.
- Τέτοια άτομα δεν μπορούν να παρακολουθήσουν την πολιτιστική ζωή, τις τέχνες και τα γράμματα και συνήθως αρκούνται στην «κατανάλωση» πολιτιστικών «σκουπιδιών».
- Γίνονται δέσμοι προκαταλήψεων και δεισιδαιμονιών και αποτελούν την εύκολη λεία των δημαγωγών και της προπαγάνδας (της εμπορικής και της πολιτικής)· καταντούν παθητικοί δέκτες των εξελίξεων, φανατίζονται, χειραγωγούνται και υπακούουν στο ένστικτο της αγέλης· είναι γενικά πιο επιρρεπείς στα φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας: βία, εγκληματικότητα, αλκοολισμός, χουλιγκανισμός.

- Αλλά και σε κράτη με υψηλά ποσοστά αναλφαβητισμού οι **συνέπειες** είναι πολύ οδυνηρές:

- Τέτοια κράτη *υπολειτουργούν* στον οικονομικό, τον πολιτικό και τον πολιτιστικό τομέα· εύκολα τίθενται υπό τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο προηγμένων και ισχυρών κοινωνιών και τελικά καθίστανται θεατές των διεθνών εξελίξεων και γεγονότων.

- Η σοβαρότητα του προβλήματος καθιστά αναγκαία τη **λήψη μέτρων για την αντιμετώπισή του**:

- Περισσότερα *κονδύλια* για την παιδεία.
- *Ενημερωτικές εκπομπές* από τα ΜΜΕ και *σεμινάρια* στους γονείς για να συνειδητοποιήσουν την σπουδαιότητα της μόρφωσης.
- Ίδρυση και λειτουργία *ανοιχτού πανεπιστημίου*, όπου θα μπορούν άνθρωποι με πνευματικές ανησυχίες να ικανοποιούν τη δίψα τους για μόρφωση και «*δια βίου*» κατάρτιση.
- *Κίνητρα* και *διευκολύνσεις* στους αναλφάβητους εργαζομένους, ώστε να μπορέσουν να αποκτήσουν τουλάχιστον τη στοιχειώδη μόρφωση (π.χ. οικονομικές παροχές, ειδικά σχολεία και εξειδικευμένοι λειτουργοί).

- Η παιδεία και η μόρφωση είναι τα απαραίτητα πνευματικά εφόδια με τα οποία οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν τον κόσμο. Όσο πιο ανεβασμένο είναι το πνευματικό τους επίπεδο, τόσο πιο ανοιχτοί είναι και οι ορίζοντές τους. Επομένως, *αποκτώντας* οι άνθρωποι *σωστή παιδεία*, μπορούν να αποκτήσουν τη θέση που τους αρμόζει μέσα στην κοινωνία και να αντιμετωπίσουν σωστά όλες τις προκλήσεις της ζωής.

ΘΕΜΑ: ΔΙΑΛΟΓΟΣ

- Ο άνθρωπος είναι από τη φύση του κοινωνική οντότητα. Νοιώθει την ανάγκη να ζει μέσα σ' ένα σύνολο και να συνάπτει σχέσεις με άλλους ανθρώπους. Κατά την κοινωνική συμβίωση, όμως, προκύπτουν και προβλήματα πρακτικής ή θεωρητικής φύσης. Ένας τρόπος επίλυσής τους – ίσως ο πλέον ειρηνικός και πολιτισμένος – είναι ο διάλογος.

- Πραγματικά, ο διάλογος είναι η πιο αποδοτική και η πιο ασφαλής μέθοδος για να πλησιάσει κανείς την αλήθεια, να πάρει σωστές αποφάσεις και να λύσει τις διαφορές του με τους άλλους. Επομένως, ο διάλογος είναι οι συνομιλίες – επικοινωνία μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων ή πλευρών με στόχο την αντιμετώπιση ενός πρακτικού προβλήματος ή την περαιτέρω εμβάθυνση σ' ένα θεωρητικό ζήτημα.

- Συγκεκριμένα, με το διάλογο είναι δυνατή η ανταλλαγή απόψεων, η άμβλυνση των διαφορών, η κατανόηση της διαφορετικότητας των άλλων και η ουσιαστική αντιμετώπιση των καίριων προβλημάτων. Όλα τα παραπάνω, βέβαια, είναι δυνατόν να επιτευχθούν μόνον όταν ο διάλογος διεξάγεται κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις.

- Οι αντικειμενικές – εξωτερικές προϋποθέσεις για έναν εποικοδομητικό διάλογο είναι οι εξής:

- Ελευθερία λόγου, παρρησία, ισηγορία.
- Δημοκρατικό κλίμα και σωστή λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών.

- Οι υποκειμενικές – ατομικές προϋποθέσεις για έναν εποικοδομητικό διάλογο είναι η εξής:

- Ικανότητες – προσόντα των συνομιλητών, επαρκής γνώση του θέματος συζήτησης.
- Σεβασμός για τις απόψεις των άλλων.
- Ειλικρίνεια, έλλειψη υστεροβουλίας (δηλ. διάλογος χωρίς συμφέροντα και σκοπιμότητες).
- Καλοπροαίρετη διάθεση (διάλογος χωρίς δογματισμούς, εμπάθεια, μισαλλοδοξία, εγωισμό).
- Σαφήνεια και ακρίβεια στη διατύπωση των απόψεων (διάλογος χωρίς παρεκτροπές απ' το θέμα συζήτησης).

- Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις είναι δυνατή η διεξαγωγή ενός γόνιμου και ουσιαστικού διαλόγου, τα αποτελέσματα του οποίου μπορούν να επηρεάσουν

Θετικά:

- Τις διαπροσωπικές σχέσεις (ευκολότερη και ομαλότερη κοινωνικοποίηση του ατόμου).
- Την εκπαίδευση (αντιμετώπιση των χρόνιων προβλημάτων της παιδείας).
- Την τέχνη και την επιστήμη (εξέλιξη, νέες αναζητήσεις).
- Τη δημοκρατία και την κοινωνία (κατοχύρωση της δημοκρατίας και εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας).
- Τις διακρατικές σχέσεις (ειρηνική επίλυση των διαφορών).

- Είναι φανερό, λοιπόν, ότι ο διάλογος έχει αναμφισβήτητη αξία σε κάθε πτυχή της ζωής· με την ανταλλαγή απόψεων επισημαίνονται οι δυσχέρειες στη λύση κάποιου προβλήματος και υποδεικνύονται τρόποι προσέγγισής του. Ακόμη κι

όταν ο διάλογος δεν οδηγεί σε κάποια λύση, πάλι είναι ωφέλιμος, γιατί αφυπνίζει τη συνείδηση του ανθρώπου, τον απαλλάσσει απ' το δογματισμό και τον αναγκάζει να ζητήσει σταθερότερες βάσεις για τις απόψεις του.

ΘΕΜΑ: ΕΦΗΒΕΙΑ – ΝΕΟΤΗΤΑ

- **Εφηβεία** είναι η περίοδος της ζωής του ανθρώπου στη διάρκεια της οποίας παρατηρείται η ωρίμανση των γεννητικών οργάνων και η ανάπτυξη των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου, ώστε το άτομο να γίνεται ικανό για αναπαραγωγή· στα κορίτσια διαρκεί συνήθως από το 12^ο ως το 18^ο έτος της ηλικίας τους, ενώ στα αγόρια από το 14^ο ως το 20^ο έτος τους, συμπίπτει με τη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ωριμότητα και χαρακτηρίζεται από αύξηση των πνευματικών ικανοτήτων και ένταση του συναισθηματικού βίου του εφήβου.

- **Χαρακτηριστικά** εφηβικής ηλικίας:

- **Σταδιακή διαμόρφωση της προσωπικότητας του νέου:** στο πλαίσιο της μεταβατικής αυτής περιόδου ο νέος καλείται να διερευνήσει συστηματικά τις δυνατότητες μα και τις ελλείψεις του, ώστε να γνωρίσει καλύτερα, και εν τέλει να αποδεχτεί, τον ίδιο του τον εαυτό. Είναι η ηλικία κατά την οποία η νοητική ικανότητα του ανθρώπου ενισχύεται σημαντικά, επιτρέποντας την ουσιαστική κατανόηση και επιλογή των ηθικών αρχών, αλλά και των γενικότερων αξιών, που θα διέπουν την κοινωνική του παρουσία.
- **Επιλογή επαγγελματικής κατεύθυνσης:** με τη συνδρομή του σχολείου ο έφηβος αποκτά γνώσεις και δεξιότητες, που του επιτρέπουν σταδιακά να κατανοήσει τις κλίσεις και τις αρέσκειες του, και να προχωρήσει στην πολύ σημαντική απόφαση σχετικά με την επαγγελματική του αποκατάσταση.
- **Διεκδίκηση ανεξαρτησίας από τους γονείς:** κατά τη διάρκεια της εφηβείας ένα διαρκές ζητούμενο για τους νέους είναι η απόκτηση ολοένα και περισσότερων ελευθεριών από τους γονείς τους. Πρόκειται για ένα

εξαιρετικά σημαντικό βήμα αυτής της ηλικίας, καθώς φέρνει τους εφήβους πιο κοντά στην ωριμότητα και την ανεξαρτησία της ενήλικης ζωής. Οι έφηβοι από τη μεριά τους οφείλουν να διαχειριστούν με προσοχή τα νέα όρια ελευθερίας που τους παρέχονται, ώστε να μη θέσουν σε αμφισβήτηση την εμπιστοσύνη που τους δείχνουν οι γονείς τους. Ενώ, οι γονείς από τη δική τους μεριά οφείλουν να αντιληφθούν πως η σταδιακή ανεξαρτητοποίηση των εφήβων αποτελεί μια απολύτως σημαντική διαδικασία, η οποία δεν μπορεί να ανασταλεί ή να αποτραπεί.

- **Διαμόρφωση ισχυρών φιλικών δεσμών:** κατά τη διάρκεια της εφηβείας οι νέοι απομακρύνονται σταδιακά από τους γονείς τους και αποζητούν ολοένα και περισσότερο τη συντροφικότητα των φίλων τους. Σύντομα οι φίλοι τίθενται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός τους και συνιστούν την κύρια πηγή ευχαρίστησης για τους εφήβους.
- **Διάθεση αμφισβήτησης και επαναστατικότητας:** οι έφηβοι στην προσπάθειά τους να διεκδικήσουν την ανεξαρτησία τους από τον γονικό έλεγχο και να διαμορφώσουν τη δική τους αυτόνομη προσωπικότητα στρέφονται – κάποτε με έντονο τρόπο – ενάντια σε οποιονδήποτε τους ασκεί έλεγχο (γονείς, εκπαιδευτικοί, άμεσο οικογενειακό περιβάλλον, πολιτεία). Συνάμα, οι έφηβοι ερχόμενοι σ' επαφή με την κοινωνική πραγματικότητα απογοητεύονται από την πληθώρα αρνητικών στοιχείων (ανεργία, αναξιοκρατία, ευνοιοκρατία, οικονομικές ανισότητες κ.ά.) και επιθυμούν τη ριζική αλλαγή αυτής της κατάστασης. Ο ιδεαλισμός τους τους ωθεί σε μια επαναστατική διάθεση, η οποία ορισμένες φορές ενδέχεται να βρει την έκφρασή της με αναποτελεσματικές συμπεριφορές προκαλώντας δυσαρέσκεια στους ενήλικες. Εντούτοις, υπάρχει κι ένα μέρος των εφήβων που μπροστά στις πολλαπλές παθογένειες της σύγχρονης κοινωνίας

οδηγείται σε αισθήματα παραίτησης και ηττοπάθειας, επιλέγοντας το συμβιβασμό με τις αρνητικές νοοτροπίες του παρελθόντος.

- **Τάση προς το νέο και την καινοτομία:** οι έφηβοι παρακολουθούν με ενδιαφέρον τις εξελίξεις στο χώρο της τεχνολογίας και διακρίνονται για την ευκολία με την οποία προσαρμόζονται στο συνεχώς μεταβαλλόμενο τεχνολογικό προφίλ της εποχής μας. Έχουν, παράλληλα, τη διάθεση να δοκιμάζουν και να υιοθετούν κάθε νέα τάση στη μόδα (ντύσιμο, μουσική, τρόποι διασκέδασης) ή στον τρόπο σκέψης και θέασης της πραγματικότητας. Προκειμένου να δηλώσουν τη διαφοροποίησή τους από τον κόσμο των ενηλίκων δεν διστάζουν να φανούν απορριπτικοί απέναντι σε στοιχεία της παράδοσης και σε εκφάνσεις του συντηρητισμού.
- **Συναισθηματικές αντιφάσεις:** κύριο χαρακτηριστικών των εφήβων, το οποίο συνδέεται με την ενεργητικότητα της νεανικής ηλικίας, είναι ο ενθουσιασμός και η διάθεση για έντονη δραστηριότητα. Πρόκειται για ένα συνδυασμό υπερβολικής αισιοδοξίας και εύθυμης διάθεσης με την αποζήτηση νέων όλο και πιο ενεργητικών δραστηριοτήτων. Η διάθεση αυτή, εντούτοις, συχνά και απρόσμενα εναλλάσσεται με περιόδους μελαγχολίας, ατονίας και έλλειψης ενδιαφέροντος. Ψυχολογικές διακυμάνσεις που σχετίζονται αφενός με τις παράλληλες σωματικές και ορμονικές αλλαγές των εφήβων κι αφετέρου με την παράλληλη
- **Ανάγκη αποδοχής:** οι έφηβοι αισθάνονται έντονη την ανάγκη αποδοχής τόσο από το άμεσο οικογενειακό τους περιβάλλον όσο και από τις ομάδες συνομηλίκων τους. Η αποδοχή, μάλιστα, από τους συνομηλίκους είναι ιδιαίτερα σημαντική, εφόσον θα επιτρέψει την ομαλή ένταξη του εφήβου στις φιλικές παρέες. Προκειμένου, άλλωστε, να επιτευχθεί η αποδοχή από τους συνομηλίκους, οι έφηβοι οδηγούνται συχνά στην υιοθέτηση τρόπων

συμπεριφοράς, ενδυμασίας και ομιλίας, που ενδεχομένως δεν ταιριάζουν ή δεν εκφράζουν απόλυτα την προσωπικότητά τους.

- Ας σημειωθεί, άλλωστε, πως η εφηβική ηλικία χαρακτηρίζεται από έντονες ανασφάλειες και πως η αυτοπεποίθηση του εφήβου διατηρείται συχνά με μια εύθραυστη ισορροπία. Έτσι, όποιο φυσικό ή άλλο «ελάττωμα» – υπαρκτό ή πρόδηλο μόνο στη σκέψη του εφήβου – μπορεί να αποτελέσει σημαντική πηγή άγχους και απογοήτευσης για τον έφηβο.

- Ο **φίλεργος έφηβος**: ένα μέρος των εφήβων διακρίνεται για το υψηλό επίπεδο γνώσεων που διαθέτει, για τη συνεχή ενασχόληση με τις εξελίξεις σε κάθε σύγχρονο τομέα (τεχνολογία, πολιτική, κοινωνία), αλλά και με τη σαφή διάθεση εργασίας, προκειμένου να καταστεί εφικτή η διασφάλιση μιας αποδοτικής επαγγελματικής αποκατάστασης. Πρόκειται για εφήβους που απέχουν από τα θέλητρα του καταναλωτισμού και της εύκολης, γεμάτης διασκέδασεις, ζωής, καθώς έχουν από νωρίς κατανοήσει το ανταγωνιστικό και απαιτητικό πνεύμα της εποχής. Έχουν, έτσι, υπό μία έννοια, προσεγγίσει ταχύτερα μια πιο ώριμη θέαση των πραγμάτων.

- Ο **οκνηρός έφηβος**: ένα μέρος των εφήβων, ωστόσο, κινείται πλησιέστερα σε χαρακτηριστικά της παιδικής ηλικίας, όπου το παιχνίδι, ο άπλετος ελεύθερος χρόνος και η αποχή από κάθε προσπάθεια, συνιστούσαν τον ιδεατό τρόπο ζωής. Πρόκειται για εφήβους που θεωρούν δεδομένη τη διασφάλιση όλων των αναγκαίων από τους γονείς τους και δεν κατανοούν – ή έτσι τουλάχιστον αφήνουν να φανεί – τις απαιτήσεις που έχει η σύγχρονη κοινωνία από αυτούς. Είναι σταθερά προσανατολισμένοι προς τα υλικά αγαθά, τις εφήμερες

διασκεδάσεις, το υπέρμετρο ενδιαφέρον για την εξωτερική τους εμφάνιση· ενώ μένουν αδιάφοροι για τις σχολικές υποχρεώσεις τους και για την πρόσκτηση άλλων επαγγελματικών εφοδίων, όπως είναι η εκμάθηση ξένων γλωσσών.

- **Προβλήματα των νέων:**

- Η **κατάσταση** που έχει διαμορφωθεί τον τελευταίο καιρό στη χώρα μας με τα **έντονα οικονομικά προβλήματα**, την όξυνση του φαινομένου της ανεργίας και τις ποικίλες εντάσεις σε διάφορες πτυχές της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας, δημιουργεί ένα ιδιαίτερα απογοητευτικό και αγχωτικό πλαίσιο για τους σύγχρονους εφήβους. Τη στιγμή που οι έφηβοι καλούνται να αντιμετωπίσουν τα ιδιαίτερα προβλήματα της κρίσιμης ηλικίας τους (διαμόρφωση αυτόνομης προσωπικότητας, υπέρβαση ανασφαλειών, επιλογή επαγγελματικής ταυτότητας), έρχονται αντιμέτωποι με την αίσθηση της εκ των προτέρων διάψευσης των προσδοκιών τους και ματαίωσης των ελπίδων τους για το πέρασμα σε μια δημιουργική και οικονομικά ασφαλή νεότητα.
- **Αυξημένες σχολικές και φροντιστηριακές απαιτήσεις:** το πρόγραμμα των εφήβων είναι ιδιαίτερα πιεστικό, καθώς έχουν να διαχειριστούν τις απαιτήσεις του σχολείου, την εκμάθηση ξένων γλωσσών και πιθανώς τις επιπλέον ώρες φροντιστηριακής διδασκαλίας, προκειμένου να επιτύχουν μια ικανοποιητική προετοιμασία τόσο για τις πανελλήνιες εξετάσεις, που σηματοδοτούν το τέλος της σχολικής ζωής και διασφαλίζουν τη συνέχιση των σπουδών, όσο και γενικότερα για τη μελλοντική επαγγελματική τους αποκατάσταση. Αποτέλεσμα αυτού του εντατικού προγράμματος είναι η εκμηδένιση του τόσο αναγκαίου ελεύθερου χρόνου και η ενίσχυση των αισθημάτων άγχους, κούρασης και απογοήτευσης.

- **Αγωνία για την ορθή επιλογή επαγγελματικού προσανατολισμού:** καίριο αίτημα των εφήβων, και συνάμα πηγή σημαντικού προβληματισμού, είναι η ανάγκη πλήρους και έγκυρης ενημέρωσης για τις επιλογές που έχουν στη διάθεσή τους, ώστε να κατευθυνθούν προς μια αποδοτική επαγγελματική επιλογή. Οι έφηβοι διαμαρτύρονται – δικαίως – πως στο πλαίσιο του σχολείου δεν λαμβάνουν την αναγκαία ενημέρωση, με αποτέλεσμα να προχωρούν σε μια σημαντικότερη για τη ζωή τους επιλογή χωρίς να έχουν πλήρη εικόνα του εργασιακού χώρου.
- **Ανασφάλεια και φόβος για το μέλλον:** το ασταθές οικονομικό κλίμα της χώρας και τα έντονα προβλήματα ανεργίας, δημιουργούν στους νέους μια επώδυνη αίσθηση ανασφάλειας, καθώς ανησυχούν πως η όλη προσπάθεια που καλούνται να καταβάλουν ενδέχεται να αποβεί μάταια, εφόσον η πολιτεία αδυνατεί να διασφαλίσει συνθήκες ομαλής επαγγελματικής αποκατάστασης.
- **Εσωτερικές ανασφάλειες και αναζήτηση προσωπικής ταυτότητας:** ένα σημαντικό για τους νέους ζήτημα, το οποίο συχνά παραβλέπεται από τους ενήλικες, είναι πως παράλληλα με όλες τις υπόλοιπες υποχρεώσεις τους καλούνται να γνωρίσουν τον εαυτό τους, να διερευνήσουν τις δυνατότητες, τις κλίσεις αλλά και τις ελλείψεις τους, προκειμένου να διαμορφώσουν μια αυτόνομη προσωπικότητα. Οι έφηβοι αισθάνονται συχνά πως δεν τους παρέχεται ο αναγκαίος χρόνος και η αναγκαία ελευθερία, ώστε να προχωρήσουν με σιγουριά στη διερεύνηση της ταυτότητάς τους. Μια διερεύνηση, άλλωστε, που προσκρούει κάποτε στα πρότυπα που προβάλλει η κοινωνία, αλλά και στις απαιτήσεις των γονιών, οι οποίοι δεν είναι πάντοτε έτοιμοι να αποδεχτούν τις επιλογές του εφήβου.

- **Αίσθημα απογοήτευσης από την εικόνα της σύγχρονης κοινωνίας:** οι έφηβοι αντιδρούν έντονα και απογοητεύονται, όταν έρχονται αντιμέτωποι με τις διακρίσεις, την αναξιοκρατία, τις οικονομικές ανισότητες και την ύπαρξη κοινωνικώς ευνοημένων πολιτών έναντι άλλων οικονομικά και κοινωνικά υποδεέστερων. Η αίσθηση πως η κοινωνία δεν επιβραβεύει τους ανθρώπους ανάλογα με την προσπάθειά τους, αλλά ανάλογα με τις γνωριμίες και τις διασυνδέσεις τους, συνιστά μια παθολογία ιδιαίτερα ενοχλητική για τους εφήβους.
- **Αίσθημα πίεσης από τα κοινωνικά πρότυπα και τη δεσπόζουσα θέση της οικονομικής καταξίωσης:** οι έφηβοι αισθάνονται πως υστερούν απέναντι στα πρότυπα ομορφιάς, οικονομικής δύναμης και ελευθερίας που προβάλλονται από τα μέσα ενημέρωσης και τη βιομηχανία του κινηματογράφου. Η επίπλαστη τηλεοπτική και κινηματογραφική εικόνα μιας ιδεατής εφηβείας που παρουσιάζεται ως γνώρισμα άλλων χωρών του δυτικού κόσμου, δημιουργεί εσφαλμένες εντυπώσεις στους σύγχρονους νέους της χώρας μας, οι οποίοι τείνουν να απογοητεύονται από τη δική τους πραγματικότητα την οποία θεωρούν ανεπαρκή. Τα μη προσεγγίσιμα πρότυπα για τη σωματική διάπλαση και την νεανική ομορφιά που παρουσιάζουν τηλεοπτικά, έντυπα και διαδικτυακά μέσα, εντείνει τα αισθήματα ανασφάλειας των νέων που θεωρούν πως αδυνατούν να ανταποκριθούν σε τέτοιου είδους προσδοκίες. Ενώ, συνάμα, ωθούν τους νέους σε μια επιφανειακή θέαση της πραγματικότητας, όπου η εξωτερική εικόνα του ατόμου κρίνεται πολύ σημαντικότερη σε σχέση με την προσωπικότητα και την πνευματική του καλλιέργεια. Παράλληλα, τα καταναλωτικά πρότυπα που παρουσιάζουν την κατοχή υλικών αγαθών – για τους εφήβους συνήθως σχετιζόμενα με την τεχνολογία και την

ενδυμασία –, αλλά και τη γενικότερη οικονομική άνεση ως τα ιδανικά του σύγχρονου πολιτισμού, δημιουργούν έντονα αισθήματα μειονεξίας στους εφήβους μιας σκληρά δοκιμαζόμενης χώρας.

- **Ρατσισμός και σχολικός εκφοβισμός:** οι έφηβοι είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοι σε θέματα διακρίσεων, καθώς κάποιες φορές έρχονται αντιμέτωποι με αυστηρή κριτική ή και χλευασμό από συνομηλίκους τους για θέματα που σχετίζονται είτε με την εξωτερική τους εμφάνιση είτε τη χώρα καταγωγής τους είτε, ακόμη, και με την οικονομική κατάσταση της οικογένειάς τους. Τέτοιου είδους φαινόμενα, παρά το γεγονός ότι δεν χαρακτηρίζουν μεγάλο μέρος των εφήβων, μπορούν να επενεργήσουν με πολύ αρνητικό τρόπο στην ευάλωτη ψυχολογία των νέων. Εξίσου αρνητικό αντίκτυπο έχουν τα ποικίλα φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού (υποτιμητικά σχόλια και χαρακτηρισμοί, πράξεις βιαιότητας, κοινωνική απομόνωση και αποκλεισμός από τις παρέες, κλοπές, σωματική ή ψυχολογική κακοποίηση), τα οποία ακόμη κι αν θεωρηθεί ότι παρατηρούνται σε μικρή κλίμακα, αποτελούν πηγή σημαντικού άγχους και ψυχικής οδύνης για τους εφήβους που τα βιώνουν.
- **Αναποτελεσματικές διεξοδοί εκτόνωσης (αλκοόλ, ναρκωτικά, κάπνισμα):** οι νέοι υπό την πίεση του άγχους και των εσωτερικών τους προβληματισμών, καταφεύγουν συχνά – και χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τις ζημιές που προκαλούν στην υγεία τους – σε ανθυγιεινές και πολλαπλά επιζήμιες διεξόδους εκτόνωσης, όπως είναι το κάπνισμα, το αλκοόλ, αλλά ακόμη και τα ναρκωτικά. Οι τελείως αναποτελεσματικές αυτές επιλογές έρχονται κάποτε και ως προσπάθειες διεκδίκησης της αποδοχής των συνομηλίκων τους, που έχουν ήδη καταφύγει σε ανάλογες διεξόδους.

- **Χάσμα των γενεών:** οι έφηβοι αισθάνονται πως οι ενήλικες του περιβάλλοντός τους δεν κατανοούν πάντοτε τα προβλήματά τους, τα οποία τείνουν να τα υποτιμούν ή και να τα παραβλέπουν τελείως. Ενώ, συνάμα, θεωρούν πως η μεταξύ τους επικοινωνία είναι εν γένει δύσκολη εφόσον οι ενήλικες δεν είναι εξοικειωμένοι με τον τεχνολογικό κόσμο που αποτελεί σημαντικό μέρος της σύγχρονης ζωής, αλλά κι επειδή οι ενήλικες έχουν απορροφηθεί σε μεγάλο βαθμό από τα δικά τους προβλήματα και τις δικές τους ανησυχίες. Πρόκειται, βέβαια, για τη διαχρονική διαφοροποίηση ανάμεσα στους εφήβους και τους ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας, η οποία σε κάθε εποχή φέρνει στην επιφάνεια τις αλλαγές που έχουν προκύψει στον τρόπο αντιμετώπισης της πραγματικότητας, στις αξίες και τα ιδανικά κάθε γενιάς.
- **Σχέση εξάρτησης με την τεχνολογία και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης:** οι έφηβοι της σύγχρονης εποχής καλούνται να διαχειριστούν και να θέσουν υπό έλεγχο την τάση τους να αποσύρονται στον ιδιαίτερα ελκυστικό γι' αυτούς κόσμο της τεχνολογίας. Έχει προκύψει, άλλωστε, μια πρωτόφαντη κατάσταση κατά την οποία οι νέοι, αδιαφορώντας για άλλες επωφελείς δραστηριότητες, όπως είναι το διάβασμα και ο αθλητισμός, αφιερώνουν μεγάλο μέρος του χρόνου τους σε διαδικτυακές δραστηριότητες (παιχνίδια, ταινίες, συνομιλίες μέσω σελίδων κοινωνικής δικτύωσης). Είναι, μάλιστα, τέτοια η επιρροή που έχουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στους νέους, ώστε να θεωρούνται αναπόσπαστο μέρος τόσο της καθημερινότητάς τους, όσο και του τρόπου που αντιλαμβάνονται την κοινωνική τους υπόσταση. Η μέριμνα για το εικονικό τους προφίλ μοιάζει κάποιες φορές να τους απασχολεί περισσότερο απ' ό,τι οι υποχρεώσεις και οι δραστηριότητες του πραγματικού κόσμου.

- Η στάση των ενηλίκων:

- Στο ιδιαίτερα απαιτητικό πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας οι ενήλικες καλούνται να δείξουν κατανόηση απέναντι στα προβλήματα, στις ανησυχίες και στις κάποτε έκδηλα αναποτελεσματικές συμπεριφορές των εφήβων. Εκείνο που χρειάζονται οι έφηβοι δεν είναι κάποιον να τους κρίνει και να τους επικρίνει, αλλά κάποιον να τους αποδεχτεί και να δείξει έμπρακτα πως αντιλαμβάνεται το πλήθος των ζητημάτων που τους απασχολούν και τους πιέζουν.
- Υπό τη διαρκή πίεση της ανασφάλειας για το μέλλον, αλλά και υπό την εσωτερική ένταση που προκαλείται από την ανάγκη διαμόρφωσης μιας ολοκληρωμένης και ανεξάρτητης προσωπικότητας, οι έφηβοι θέλουν να αισθανθούν πως οι γονείς τους είναι εκεί για να τους στηρίξουν και να τους αποδεχτούν, χωρίς όρους και απαιτήσεις. Μόνο, άλλωστε, ένα σταθερό κλίμα ψυχολογικής και συναισθηματικής στήριξης, μπορεί να επιτρέψει στον έφηβο να αισθανθεί ότι έχει τη δυνατότητα και να προσπαθήσει μα και να αποτύχει στις επιμέρους επιδιώξεις του.
- Η διάθεση για ανοιχτή και χωρίς επικριτικό σχολιασμό συζήτηση, θα δημιουργήσει σταδιακά στον έφηβο την αίσθηση πως μπορεί να εμπιστευτεί στο γονιό του όλα εκείνα τα μικρά ή σημαντικά που τον απασχολούν, και θα επιτρέψει την από κοινού προσπάθεια αντιμετώπισης των προβλημάτων του νέου.
- Το σημαντικότερο, άλλωστε, που αποζητά ο έφηβος από τους γονείς τους είναι η διάθεσή τους να στηρίξουν και να αποδεχτούν τις επιλογές του στον προσωπικό και επαγγελματικό τομέα

ΘΕΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

- Ο άνθρωπος αισθάνεται γενικά την ανάγκη να ζει μέσα σ' ένα συγκροτημένο κοινωνικό σύνολο. Και απ' τη στιγμή που γεννιέται αρχίζει αυτή η διαδικασία ένταξης, που ονομάζεται **κοινωνικοποίηση**. Κοινωνικοποίηση, επομένως, είναι η εκμάθηση, η αφομοίωση και η «εσωτερίκευση» των πολιτισμικών στοιχείων, των αξιών και των κανόνων που εκφράζουν μια δεδομένη κοινωνία ή ομάδα.

- Με την κοινωνικοποίηση επιτυγχάνεται ένας **διπλός στόχος**:

- Ο άνθρωπος – ως κοινωνική μονάδα – αποκτά όλες εκείνες τις προϋποθέσεις που του διασφαλίζουν την ομαλή του ένταξη στην κοινωνία.
- Η ίδια η κοινωνία αποκτά ομοιογένεια και διατηρεί τη συνοχή της, εφόσον αποτελείται από ανθρώπους που έχουν «εσωτερικεύσει» τις ίδιες – σε γενικές γραμμές – αξίες, ιδανικά και πρότυπα.

- Η κοινωνικοποίηση συντελείται με τη αποφασιστική συμβολή των **φορέων κοινωνικοποίησης**, των θεσμοποιημένων και των μη θεσμοποιημένων. **Θεσμοποιημένοι** φορείς κοινωνικοποίησης θεωρούνται: η οικογένεια, η παιδεία, το κράτος και η θρησκεία. **Μη θεσμοποιημένοι** φορείς κοινωνικοποίησης θεωρούνται: οι συντροφιές συνομηλίκων, η εργασία, τα Μέσα Ενημέρωσης, η «γειτονιά», οι αθλητικές ή άλλου είδους οργανώσεις.

- Η επίδραση των μη θεσμοποιημένων φορέων κοινωνικοποίησης μπορεί να συντελέσει αποφασιστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του ατόμου· αυτή η επίδραση κυμαίνεται ανάλογα με τη συχνότητα και την ένταση της επικοινωνίας που έχει το άτομο μαζί τους, αλλά

εξαρτάται και από την αποτελεσματικότητα της επιρροής που ασκούν οι κύριοι – θεσμοποιημένοι φορείς κοινωνικοποίησης. Με αυτήν την έννοια μπορούν να ερμηνευθούν πολλές από τις αντιθέσεις που παρατηρούνται ανάμεσα σε διαφορετικές γενιές: η τάση των νέων για διαφοροποίηση και η απόκλισή τους από το κοινωνικό κατεστημένο συνδέεται άμεσα με τη συμμετοχή τους σε νεοσύστατες ομάδες και οργανώσεις – τομείς από τους οποίους οι μεγαλύτεροι ζουν συνήθως απομονωμένοι και επομένως ανεπηρέαστοι.

- Ιδιαίτερα κρίσιμη για τη διαδικασία ένταξης του ατόμου στην κοινωνία είναι η φάση της ενηλικίωσης. Είναι κρίσιμη, γιατί στη φάση αυτή το άτομο κάνει επιλογές ιδεολογικές, επιλογές μονιμότερων συντρόφων, επιλογές επαγγελματικές κ.τ.λ. Ταυτόχρονα στη φάση αυτή ολοκληρώνεται η αποδέσμευσή του από το ιδιαίτερα προστατευτικό οικογενειακό περιβάλλον και η πρώτη συνάντησή του με τη συλλογική κοινωνία. Ακριβώς γι' αυτό, στη συγκεκριμένη αυτή αυξάνει ο συντελεστής ανασφάλειας και αβεβαιότητας του ατόμου, ενώ παράλληλα γεννιούνται έντονα ερωτήματα και αμφισβητήσεις.

- Το πρόβλημα είναι ότι στη φάση της ενηλικίωσης τα άτομα περνούν από μια περίοδο σχετικής ανευθυνότητας σε μια περίοδο ανάληψης ευρύτερων κοινωνικών ευθυνών, όπου τα κριτήρια καταξίωσης είναι λιγότερο ή περισσότερο αντικειμενικά και δεν υπάρχει πάντα το στοιχείο του προστατευτισμού και της αποδοχής, όπως υπάρχει στα πλαίσια της οικογένειας.

- Έτσι, αν μέχρι τη φάση της ενηλικίωσης τα άτομα δεν έχουν προετοιμασθεί για να αντιμετωπίσουν τη νέα πραγματικότητα και, ιδιαίτερα, αν δεν έχουν αντιληφθεί ότι στη ζωή δεν έχουν μόνο δικαιώματα, αλλά και υποχρεώσεις

απέναντι στον εαυτό τους και στο κοινωνικό σύνολο, είναι φυσικό να έχουν **προβλήματα προσαρμογής**. Κατά τη φάση της ενηλικίωσης, επομένως, είναι πιθανόν να εμφανιστούν τα περισσότερα προβλήματα προσαρμογής, τα οποία μπορεί να οδηγήσουν ακόμη και σε αποτυχία ένταξης.

- Οι **αιτίες** για τις δυσκολίες προσαρμογής και κοινωνικοποίησης ενός νέου ατόμου πρέπει να αναζητηθούν στον ψυχισμό και την ψυχολογία των νέων γενικά καθώς και στο ίδιο το κοινωνικό περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα **αιτίες** που δυσχεραίνουν την ομαλή ένταξη είναι:

- Οι *ιδιαιτερότητες* των νέων: αυθορμητισμός, παρορμητική συμπεριφορά, επιπολαιότητα, απειρία, ανασφάλεια, κ.ά.
- Η *αρνητική στάση* των πρεσβυτέρων: αυταρχισμός, αποθάρρυνση, εξοντωτική κριτική.
- Τα *σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα*: κρίση του θεσμού της οικογένειας, αλλοτρίωση, μοναξιά, υποβαθμισμένη ποιότητα ζωής, ανεργία, προβολή υλιστικών και καταναλωτικών προτύπων, κ.ά.

- Οι **συνέπειες** από την αποτυχία κοινωνικοποίησης είναι ιδιαίτερα σοβαρές:

- Για το *άτομο*: κυνισμός, ατομισμός, ωφελιμισμός, άρνηση του υφιστάμενου κοινωνικού συστήματος, εθελούσια και συνειδητή απομόνωση, αδιαφορία για τα κοινωνικά δρώμενα, «φυγή» απ' την πραγματικότητα, ψυχικές νόσοι.
- Για την *κοινωνία*: δημιουργία «περιθωριακών ομάδων», βία, εγκληματικότητα, ναρκωτικά, ακραίοι τρόποι συμπεριφοράς.

- Όπως διαφαίνεται από τα παραπάνω, τα προβλήματα που παρουσιάζονται κατά τη φάση της κοινωνικοποίησης είναι πολύ σοβαρά και εγκυμονούν κινδύνους για τους νέους και για την κοινωνία· γι' αυτό και είναι απαραίτητη

η δραστική αντιμετώπισή τους. Πρώτα απ' όλα οι ίδιοι οι νέοι οφείλουν να έχουν αγωνιστική διάθεση και θέληση για συμμετοχή στα κοινωνικά δρώμενα. Κατά δεύτερο λόγο, οι πρεσβύτεροι και η πολιτεία πρέπει να σέβονται τους νέους και τις ιδιαιτερότητές τους, να ασκούν καλοπροαίρετη κριτική, να ενθαρρύνουν, να υποστηρίζουν και – κυρίως – να συνεργάζονται.

ΘΕΜΑ: ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ

- Κάθε κοινωνία σε κάθε εποχή διαμορφώνει τα δικά της πρότυπα, τα οποία σε μεγάλο βαθμό υπαγορεύονται από τις ανάγκες και ανταποκρίνονται στις αξίες της συγκεκριμένης κοινωνίας. Τα πρότυπα είναι συνήθως πρόσωπα του δημόσιου βίου που έχουν αποκτήσει κοινωνική καταξίωση και προκαλούν το θαυμασμό για τα επιτεύγματα και τη στάση ζωής τους.

- Επομένως, και η σημερινή κοινωνία έχει τα δικά της πρότυπα, τα οποία προβάλλονται μέσα από τους:

- Θεσμοποιημένους φορείς κοινωνικοποίησης: οικογένεια, σχολείο, θρησκεία.
- Μη θεσμοποιημένους φορείς κοινωνικοποίησης: ΜΜΕ (διαφήμιση), τέχνες (κυρίως μουσική και κινηματογράφος), μόδα, παρέες, εργασία.

- Η προβολή προτύπων – θετικών και αρνητικών – έχει ιδιαίτερα μεγάλη επίδραση στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των νέων. Κι αυτό συμβαίνει, διότι οι νέοι είναι «εύπλαστοι», ανοιχτοί στις επιρροές, φιλόδοξοι και οραματιστές, και γι' αυτό πάντα επιδιώκουν να ταυτίζονται με τα «είδωλά» τους (με πρόσωπα, δηλ., που είναι ή θεωρούνται επιτυχημένα και κοινωνικά καταξιωμένα). Επομένως, για τους νέους τα πρότυπα είναι κίνητρα και οδηγοί για τον προσανατολισμό τους προς μια ορισμένη κατεύθυνση.

- Στις μέρες μας, όμως, παρουσιάστηκε το φαινόμενο της απουσίας υψηλών προτύπων και εκφράζονται ανησυχίες για το μέλλον της νέας γενιάς που είναι αναγκασμένη να βρει το δρόμο της και να διαμορφώσει τη ζωή της κάτω από την επιρροή αμφίβολης ποιότητας προτύπων. Η δυσκολία των νέων να βρουν

σωστά πρότυπα οφείλεται όχι τόσο στην παντελή έλλειψή τους, όσο στη συστηματική απόκρυψή τους: τα πρότυπα αυτά αγνοούνται συστηματικά και χάνονται στην αφάνεια. Άλλα είναι εκείνα που συγκινούν τους σημερινούς ανθρώπους, ιδιαίτερα τους νέους.

- Θα μπορούσε, λοιπόν, να παρατηρήσει κανείς ότι τα σημερινά «είδωλα» είναι σε μεγάλο βαθμό ανάλογα με τις αξίες, τις ανάγκες, τις επιδιώξεις και τις προτεραιότητες της κοινωνίας μας. Υλιστικές και καταναλωτικές είναι οι κατευθύνσεις του σύγχρονου πολιτισμού, *ανάλογης ποιότητας*, επομένως, είναι και τα πρότυπα. Συγκεκριμένα, τα πρότυπα που προβάλλονται σήμερα:

- Ο οικονομικά επιτυχημένος, αυτός που βάζει πάνω απ' όλα την καριέρα και την επαγγελματική του εξέλιξη.
- Ο διάσημος απ' το χώρο των ΜΜΕ, του πενταγράμμου και του αθλητισμού.
- Ο «σκληρός και βίαιος», αυτός που παίρνει το νόμο στα χέρια του και καταπολεμά τη διαφθορά και το έγκλημα (!!!).

- Αν εξετάσει κανείς τα παραπάνω πρότυπα, θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι είναι κυρίως «είδωλα» υλιστικά, επιφανειακά, ρηχά και νόθα. Τέτοιου είδους πρότυπα προωθούν κυρίως τον κυνισμό, τον ατομισμό, τον ωφελιμισμό και κολακεύουν τη ματαιοδοξία των νέων. Ο κίνδυνος για την προσωπικότητά τους είναι άμεσος: αλλοτρίωση, τυποποίηση, ομοιομορφία· παραμερίζονται τα πραγματικά ενδιαφέροντα και οι προσωπικές επιθυμίες και αντιγράφονται τα παγκοσμίως προβαλλόμενα πρότυπα.

- Μέσα σ' αυτό το γενικό κλίμα υποτίμησης των αληθινών αξιών, χρειάζεται απίστευτο ψυχικό σθένος για να αντισταθεί κανείς στην ισοπεδωτική επίδραση

των σημερινών προτύπων. Δεν είναι, συνεπώς, περίεργο που οι σημερινοί νέοι – στην πλειοψηφία τους – λατρεύουν τον εύκολο πλουτισμό, τη δύναμη και την κοινωνική προβολή. Κι όλα αυτά θέλουν να τ' αποκτήσουν όχι με σκληρή και έντιμη προσωπική προσπάθεια αλλά με κάποιο «κόλπο» ή «κομπίνα», ένα ευφύες τέχνασμα που θα εξαπατήσει τους πάντες.

- Ωστόσο, είναι χρέος της πολιτείας και των φορέων κοινωνικοποίησης να προβάλλουν σωστά πρότυπα στους νέους. Βέβαια, ο όρος «σωστά πρότυπα» είναι υποκειμενικός, αλλά σε γενικές γραμμές η σημασία του μπορεί να συνοψισθεί στα εξής: ως «σωστά πρότυπα» μπορούν να λειτουργήσουν άνθρωποι με δημοκρατικά φρονήματα, πνευματική καλλιέργεια, ευαισθησία, αυτογνωσία, εντιμότητα και αυτοσεβασμό· τέτοιοι άνθρωποι – συνειδητοποιημένοι και ευαισθητοποιημένοι απέναντι στα σύγχρονα προβλήματα – μπορούν να αποτελέσουν αντίδοτο στο χρησιμοθηρικό πνεύμα της εποχής μας.

- Στις μέρες μας, βέβαια, ακούει κανείς συχνά παράπονα για τη συμπεριφορά και τα πρότυπα των νέων. Δεν είναι όμως οι νέοι αποκλειστικά υπεύθυνοι γι' αυτή την κατάσταση. Οφείλουν και οι μεγαλύτεροι με τη στάση ζωής τους να αποτελούν υποδείγματα σωστής συμπεριφοράς. Μόνον έτσι θα μπορούν να έχουν την απαίτηση απ' τους νεότερους να συμπεριφέρονται σωστά.

ΘΕΜΑ: ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙ

A1. ΤΟ «ΧΑΣΜΑ» ΤΩΝ ΓΕΝΕΩΝ

- Οι ραγδαίες πολιτικές, κοινωνικές και τεχνολογικές εξελίξεις επιδρούν καταλυτικά στις σχέσεις των ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετικές γενιές. Συγκεκριμένα, κάθε νεότερη γενιά ωριμάζει σ' ένα διαφορετικό από την προηγούμενη κοινωνικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα να έχει ιδέες, ιδανικά, οράματα και πρότυπα που – λίγο ή πολύ – διαφέρουν από τα αντίστοιχα παλαιότερων γενεών.

- Αυτές ακριβώς οι διαφορές γίνονται περισσότερο αισθητές ανάμεσα στους νέους και σε ανθρώπους που βρίσκονται σε ώριμη ηλικία, και προκαλούν το πρόβλημα που συμβατικά ονομάζεται «χάσμα γενεών». Με τον όρο «χάσμα γενεών» συνήθως νοούνται οι δυσκολίες στην επικοινωνία και τη συνεννόηση ανάμεσα στους νέους και τους πρεσβύτερους.

- Τα **αίτια** του προβλήματος:

- Οι διαφορές στην ψυχοσύνθεση νέων και πρεσβυτέρων. Οι νέοι είναι ενθουσιώδεις, παρορμητικοί, οραματιστές, ιδεαλιστές αλλά και επιπόλαιοι. Οι πρεσβύτεροι, αντίθετα, χαρακτηρίζονται από συντηρητισμό, έλλειψη φαντασίας και πνευματική ακαμψία.
- Η αλματώδης ανάπτυξη στην τεχνολογία και οι συνακόλουθες αλλαγές στην εκπαίδευση, στην οικονομία, στην εργασία, κ.τ.λ.
- Η εξέλιξη της κοινωνίας και οι – σταδιακές ή απότομες – αλλαγές στους θεσμούς, στις συνήθειες, στις αντιλήψεις και στο σύστημα ηθικών αξιών.

- Η σκληρή και αμείλικτη κριτική που ασκούν συχνά οι νέοι με αφορμή κυρίως την ασυνέπεια και την υποκριτική πολλές φορές συμπεριφορά των μεγαλύτερων.
- Η επιφυλακτική και αποθαρρυντική στάση των πρεσβυτέρων απέναντι στους νέους, που συνήθως μεταφράζεται σε έλλειψη κατανόησης και άρνηση παραχώρησης προνομίων ή υπεύθυνων θέσεων.

- Όλες οι παραπάνω παράμετροι επηρεάζουν λιγότερο ή περισσότερο και δυσχεραίνουν την επικοινωνία νέων – μεγαλύτερων, διαιωρίζοντας έτσι φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας. Ωστόσο, υπάρχουν και **τρόποι αντιμετώπισης:**

- *Ειλικρίνεια, κατανόηση, διαλλακτικότητα, επίδειξη καλής διάθεσης και από τις δύο πλευρές.*
- *Καλοπροαίρετη κριτική, παραδοχή των λαθών και συνεργασία για την άμβλυση των αντιθέσεων.*
- *Συνδυασμός του ενθουσιασμού των νέων με την εμπειρία των μεγαλύτερων.*

- Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις είναι δυνατόν να «γεφυρωθεί» το «χάσμα των γενεών». Κανείς, ωστόσο, δεν πρέπει να προσβλέπει σε μια ταύτιση των δύο γενεών, μπορεί όμως να ελπίζει σε ειρηνική συνύπαρξη και εποικοδομητική αντιπαράθεση, αρκεί βέβαια κάθε γενιά να αναλογίζεται τις ευθύνες της και να επιτελεί σωστά το έργο της.

A2. ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ

- Χαρακτηριστικό γνώρισμα της ανθρώπινης ιστορίας είναι η συνεχής εξέλιξη: κοντά στα παλιά και κατεστημένα σχήματα έρχονται να προστεθούν νέα, τα

οποία εκφράζουν τις καινούριες ανησυχίες και την αναζήτηση καλύτερων λύσεων σε παλιά προβλήματα. Έτσι σε κάθε ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο αντιπαλεύουν και εξισορροπούν δύο δυνάμεις αντίθετες: η ανανέωση και η συντήρηση.

- Η ανανέωση είναι αναγκαία, διότι κρίνει τα παραδεδομένα, βάζει σε κίνηση την Ιστορία, οδηγεί σε νέες αναζητήσεις, προτείνει νέες λύσεις σε δισεπίλυτα και διαχρονικά κοινωνικά προβλήματα.

- Απ' την άλλη, η συντήρηση είναι εξίσου αναγκαία για μια κοινωνία, εφόσον δεν αποτελεί τροχοπέδη για την εξέλιξη. Συγκεκριμένα: η συντήρηση συγκρατεί δομές και στοιχεία της παλιάς κοινωνικής οργάνωσης και τα συνταιριάζει με τα καινούρια στοιχεία που εισηγείται η ανανέωση. Έτσι, εξασφαλίζεται η συνοχή και η συνέχεια μιας κοινωνίας στο χώρο και το χρόνο.

- Φορείς της ανανέωσης σε μια κοινωνία είναι συνήθως οι νέοι. Κάτι τέτοιο είναι λογικό, διότι από τη φύση τους είναι αγνοί, τίμιοι, ιδεαλιστές, ευαίσθητοι, οραματιστές, καινοτόμοι κι αισιόδοξοι. Έτσι ελπίζουν ότι, όταν ενηλικιωθούν, θα διορθώσουν τα «κακώς κείμενα». Μέσα από τη συμμετοχή τους σε κοινωνικούς αγώνες αποδεικνύουν καθημερινά το αγωνιστικό τους φρόνημα και δίνουν το στίγμα τους για το πώς ονειρεύονται τον κόσμο του αύριο.

- Αντίθετα, φορείς της συντήρησης είναι συνήθως οι πρεσβύτεροι. Κι αυτό επίσης είναι λογικό, διότι οι ωριμότεροι έχουν αποκρυσταλλώσει την ιδεολογία τους και αποτελούν κατά κάποιο τρόπο το «κοινωνικό κατεστημένο». Στα χαρακτηριστικά των νέων έχουν να αντιπαρατάξουν το ρεαλισμό, την ωριμότητα και την

εμπειρία. Προσπαθούν να συντηρήσουν την κατεστημένη κοινωνική τάξη, της οποίας είναι και φορείς. Γι' αυτό και πολλές φορές δεν είναι ιδιαίτερα δεκτικοί σε ριζικές αλλαγές και ανατροπές.

- Για μια κοινωνία, λοιπόν, που θέλει να εξελίσσεται και να προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες είναι απαραίτητη η – μέσα σε σωστά πλαίσια – «αντιπαράθεση» των φορέων της ανανέωσης και της συντήρησης. Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις μπορεί να καταστεί γόνιμη και εποικοδομητική η σύζευξη της πείρας των πρεσβυτέρων με τη δημιουργική διάθεση και τον αγνό ιδεαλισμό των νεοτέρων.

A3. ΣΕΒΑΣΜΟΣ

- Ο άνθρωπος ως κοινωνικό ον επιδιώκει να ζει μέσα σ' ένα οργανωμένο κοινωνικό σύνολο. Για την εύρυθμη λειτουργία αυτού του συνόλου απαραίτητη προϋπόθεση είναι ο σεβασμός απέναντι στους συνανθρώπους, στους νόμους, στις πανανθρώπινες αξίες, στη φύση, στον εαυτό μας.

- Ειδικότερα ο σεβασμός απέναντι στους άλλους ανθρώπους σημαίνει αναγνώριση και αποδοχή των ιδιομορφιών τους και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο αποτελεί το θεμέλιο της ουσιαστικής επικοινωνίας και συνεργασίας.

- Επομένως, ο σεβασμός είναι:

- «Άγραφος νόμος», διότι έχει εδραιωθεί στη συνείδηση των ανθρώπων.
- «Τάξη αναγκαία για την ισορροπία», γιατί εξασφαλίζει την αξιοκρατία και δικαιώνει ηθικά αυτόν που πραγματικά το αξίζει.

- Ωστόσο, πρέπει να έχουμε πάντα υπόψη μας ότι ο – ουσιαστικός και όχι ο τυπικός – σεβασμός δεν είναι ούτε προνόμιο ούτε κάτι το δεδομένο, το οποίο απονέμεται στους εκάστοτε ισχυρούς (ισχυροί, λόγω κοινωνικής θέσης ή ηλικίας).
- Επομένως, για να κερδίσει κάποιος το σεβασμό των υπόλοιπων ανθρώπων οφείλει να καταβάλλει σκληρή προσπάθεια και να ζει με τρόπο αξιοπρεπή. Κι ο αξιοπρεπής τρόπος ζωής εξασφαλίζεται με τη συνέπεια λόγων και έργων, την πνευματική καλλιέργεια και την ηθική συγκρότηση.
- Πολλοί άνθρωποι – κυρίως οι πρεσβύτεροι – αναφερόμενοι στους νέους, υποστηρίζουν συχνά ότι «σήμερα χάθηκε εντελώς ο σεβασμός». Κάτι τέτοιο, όμως, φαίνεται υπερβολικό. Η ουσία είναι ότι ο σεβασμός ως αξία έχει κλονιστεί λόγω των σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων (αποξένωση – αλλοτρίωση, βία, χάσμα γενεών, μοναξιά, ατομικισμός, κ.ά.). Γι' αυτό και συχνά οι νέοι σήμερα κατηγορούνται για έλλειψη σεβασμού προς τους μεγαλύτερους.
- Οι σημερινοί νέοι, όμως, έχουν απαιτήσεις, ζητούν αποδείξεις για να αποδεχτούν και να σεβαστούν κάποιον. Είναι απαλλαγμένοι από τις προκαταλήψεις του παρελθόντος, σύμφωνα με τις οποίες ο σεβασμός δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια εκδήλωση που υπαγορεύεται από φόβο, συνήθεια, τυπικότητα ή και σκοπιμότητα. Δεν δείχνουν υποκριτικό σεβασμό αλλά σέβονται τους ανθρώπους που πραγματικά εκτιμούν.
- Δεν έχει χαθεί, δηλαδή, ολότελα ο σεβασμός στις μέρες μας, όπως υποστηρίζουν κάποιοι. Όποιος, όμως, ζητά το σεβασμό από τους άλλους,

οφείλει ο ίδιος πρώτα να σέβεται τους υπόλοιπους και να αποδεικνύει καθημερινά με τη στάση ζωής του ότι αξίζει αυτόν το σεβασμό.

ΘΕΜΑ: ΑΓΑΠΗ – ΕΡΩΤΑΣ – ΦΙΛΙΑ

- Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της αγάπης: η αγάπη ως συναίσθημα διαφοροποιείται σημαντικά από τον έρωτα μιας και δεν εμπεριέχει το στοιχείο της ερωτικής έλξης. Αγάπη είναι το βαθύ συναίσθημα ενδιαφέροντος, στοργής και τρυφερότητας που αισθάνονται τα μέλη μιας οικογένειας το ένα για το άλλο ή οι φίλοι μεταξύ τους. Η αγάπη παρουσιάζει τα εξής γνωρίσματα:

- **Η αγάπη διακρίνεται για την αγαθή της πρόθεση και την ανιδιοτέλειά της:** μια μητέρα, για παράδειγμα, αγαπά το παιδί της άνευ όρων και προϋποθέσεων· το αγαπά χωρίς να αναμένει κάποιο αντάλλαγμα και χωρίς να επιδιώκει κάποιο προσωπικό κέρδος.
- **Η αγάπη δεν είναι κτητική:** εκείνος που αγαπά κάποιον άλλον, όπως για παράδειγμα σε μια φιλική σχέση, δεν αισθάνεται την ανάγκη να ελέγχει τον άλλον.
- **Αγάπη σημαίνει απόλυτη αποδοχή:** σε αντίθεση με τον έρωτα, όπου το άτομο ερωτεύεται και αγαπά την εξιδανικευμένη εικόνα του άλλου, όπως την έχει πλάσει στο μυαλό του, και συχνά επιχειρεί να τον διαμορφώσει ανάλογα με τις δικές του προσδοκίες, η αγάπη προκύπτει μέσα από την απόλυτη αποδοχή του άλλου, όπως ακριβώς είναι, χωρίς παραμορφωτικές εξιδανικεύσεις.
- **Αγάπη σημαίνει ανοχή:** στο πλαίσιο της αγάπης οι ελλείψεις και τα ελαττώματα του άλλου δεν αποτελούν αιτία για να διακοπεί η σχέση ανάμεσα στα δύο άτομα.
- **Η αγάπη συγχωρεί:** σε μια σχέση αγάπης, όπως είναι για παράδειγμα αυτές που διαμορφώνονται ανάμεσα στα μέλη μιας οικογένειας, τα λάθη του

άλλου ατόμου γίνονται δεκτά με πνεύμα καρτερικότητας και δεν προκαλούν πρόθεση ή επιθυμία αντεκδίκησης

- Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του έρωτα: ο έρωτας είναι ένα πολύ δυνατό συναίσθημα, που εύλογα χαρακτηρίζεται συχνά ως πάθος, εφόσον επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό την ψυχολογική κατάσταση του ατόμου, τη συμπεριφορά, αλλά και τη στάση του απέναντι στον κόσμο. Ειδικότερα:

- **Ο έρωτας χαρακτηρίζεται από διαρκή και έντονη επιθυμία για το άλλο άτομο.** Για τον ερωτευμένο η συνεχής επαφή με το άλλο πρόσωπο αποτελεί μια ισχυρή εσωτερική ανάγκη.
- **Ο έρωτας συνιστά πηγή έντονης ευτυχίας, μα και έντονης θλίψης.** Η αρχή του ερωτικού συναισθήματος βρίσκει το άτομο σε κατάσταση ενθουσιασμού και ευδιαθεσίας, με τη διάθεση να απολαύσει κάθε στιγμή της ζωής του, έστω κι αν δεν έχει διασφαλίσει ακόμη τη βεβαιότητα πως τα συναισθήματά του έχουν ανταπόκριση. Στη συνέχεια, ωστόσο, αν δεν υπάρξει η αναγκαία ανταπόκριση, το ερωτικό συναίσθημα μη βρίσκοντας την πλήρωσή του τρέπεται σε πηγή θλίψης και πόνου, λόγω της ματαίωσής του.
- **Ο έρωτας χαρακτηρίζεται από την κτητική διάθεση που προκαλεί στο άτομο.** Ένα από τα κυρίαρχα συναισθήματα του έρωτα είναι η κτητικότητα, η αίσθηση πως το άλλο πρόσωπο ανήκει κατά τρόπο αποκλειστικό στον ερωτευμένο.
- **Ο έρωτας επιτρέπει στο άτομο να γνωρίσει καλύτερα τον εαυτό του.** Κάθε άνθρωπος μέσα από την εμπειρία του έρωτα έχει την ευκαιρία να διαπιστώσει πώς λειτουργεί όταν δεν μπορεί να ελέγξει απόλυτα τα

συναισθήματά του, πώς διαχειρίζεται τις εσωτερικές εντάσεις, αλλά και τι είναι αυτό που αποζητά στο σύντροφο της ζωής του.

- Η σημασία της φιλίας και η επιλογή φίλων: οι σχέσεις φιλίας είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την κοινωνικοποίηση των ατόμων και ιδίως στα χρόνια της εφηβείας διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων. Συχνά, άλλωστε, οι φίλοι αποκτούν για τον έφηβο μεγαλύτερη σημασία απ' ό,τι οι γονείς και μπορούν να του ασκήσουν σαφώς μεγαλύτερη επιρροή:

- Οι φίλοι βρίσκονται στην ίδια ηλικία με τον έφηβο κι έχουν παρόμοιες ανησυχίες, στόχους και προβλήματα, γεγονός που επιτρέπει ευκολότερα τη μεταξύ τους ταύτιση και επικοινωνία.
- Ο έφηβος έχει τη δυνατότητα να εκμυστηρεύεται στους φίλους του τους προβληματισμούς του, τις επιδιώξεις και τα όνειρά του.
- Μαζί με τους φίλους ο έφηβος έχει την ευκαιρία να πραγματοποιήσει τις πρώτες εξόδους του χωρίς την εποπτεία των γονιών και να αποκτήσει έτσι τις πρώτες αυτόνομες εμπειρίες του. Οι φίλοι προσφέρουν, στο πλαίσιο των κοινών δραστηριοτήτων, στιγμές γνήσιας διασκέδασης, με απολύτως ελεύθερη μεταξύ τους επικοινωνία, χωρίς το φόβο επικρίσεων που συνοδεύει την επικοινωνία με τους ενήλικες.
- Οι έφηβοι δημιουργούν συνήθως τις φιλικές τους σχέσεις στο χώρο του σχολείου, του φροντιστηρίου ή των αθλητικών δραστηριοτήτων.
- Τα κριτήρια επιλογής, αν και ποικίλουν ανάλογα με το άτομο, έχουν να κάνουν συχνά με την ύπαρξη κοινών ενδιαφερόντων (μουσική, ταινίες, παιχνίδια κ.ά.) ή και κοινών εμπειριών. Οι έφηβοι, πάντως, δίνουν ιδιαίτερη

σημασία στο αν μπορούν να έχουν εμπιστοσύνη στους φίλους τους και στο αν εκείνοι σέβονται όσα τους έχουν εκμυστηρευτεί.

- Η φιλία για να θεωρηθεί αληθινή και να έχει ουσιαστική διάρκεια, είναι απαλλαγμένη από κάθε έννοια συμφέροντος και βασίζεται στο ειλικρινές ενδιαφέρον του ενός προσώπου για το άλλο. Διακρίνεται για τον υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης και αποδοχής· ο αληθινός φίλος σέβεται απόλυτα τις επιλογές του άλλου προσώπου, και ακόμη κι αν διαφωνεί με ορισμένες από αυτές δεν τον οδηγεί αυτό στο να απομακρυνθεί, διότι διακατέχεται από αγνά συναισθήματα αγάπης που του επιτρέπουν να αποδεχτεί τις διαθέσεις, τις επιλογές, τις επιδιώξεις και τα θέλω του φίλου του ως έχουν.

- **Η σημασία της αγάπης στη ζωή των ανθρώπων:** η αγάπη σε κάθε της έκφανση – φιλικές, οικογενειακές, ερωτικές σχέσεις – αποτελεί ένα ισχυρό συναίσθημα που προσφέρει ουσιαστική στήριξη στο άτομο και του επιτρέπει να βιώσει πληρέστερα τη ζωή του, εφόσον της προσδίδει ένα βαθύτερο νόημα. Ειδικότερα:

- **Η αγάπη καλύπτει βασικές συναισθηματικές ανάγκες του ατόμου:** το άτομο που νιώθει πως το αγαπούν ειλικρινά αποκτά την αυτοπεποίθηση εκείνη που απαιτείται για να διεκδικήσει την εκπλήρωση των επιδιώξεών του.
- **Η αγάπη καθιστά εφικτή την άρτια ηθικοποίηση του ατόμου:** μέσω της αγάπης που προσλαμβάνει το άτομο έχει τη δυνατότητα να αντιληφθεί τον πολλαπλά θετικό αντίκτυπο αυτού του συναισθήματος και συνειδητοποιεί έτσι πως οι αντιπαραθέσεις, οι εγωισμοί και οι εντάσεις δεν αποτελούν γόνιμη στάση ζωής. Μαθαίνει, επομένως, να εκτιμά τα θετικά

συναισθήματα και επιδιώκει πλέον συνειδητά την ηθικότητα στις πράξεις και στη συμπεριφορά του.

- **Η αγάπη επιτρέπει τη δημιουργία σταθερών και ειλικρινών σχέσεων:** χάρη στην αγάπη το άτομο αποβάλλει τον εγωισμό και την καχυποψία, μαθαίνει να εμπιστεύεται τους άλλους και να τους αφιερώνει ανιδιοτελώς το χρόνο και το ενδιαφέρον του.

- **Η έλλειψη αγάπης στις σημερινές σχέσεις:** παρά το γεγονός ότι η αγάπη, η ανιδιοτελής και ειλικρινή αγάπη, συνιστά μια αναγκαιότητα για την ορθή διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου, καθώς και για τη συναισθηματική του ισορροπία, στις μέρες μας παρατηρείται μια ολοένα και εντονότερη έλλειψη γνήσιας αγάπης στις ανθρώπινες σχέσεις. Πρόκειται, φυσικά, για ένα ανησυχητικό φαινόμενο, το οποίο φανερώνει όμως τις παθογένειες του σύγχρονου τρόπου αντίληψης. Ειδικότερα:

- **Το χρήμα έχει αποκτήσει πρωταρχική σημασία στη ζωή των ατόμων:** οι άνθρωποι ενδιαφέρονται πολύ περισσότερο για την οικονομική τους κατάσταση, παρά για την ύπαρξη υγιών και γνήσιων σχέσεων στη ζωή τους.
- **Λανθασμένη ιεράρχηση αξιών στη σύγχρονη ζωή:** υπό την πίεση του καταναλωτισμού και του υλιστικού προτύπου ζωής, οι άνθρωποι έχουν πάψει να ενδιαφέρονται για τη δημιουργία αληθινών φιλικών σχέσεων και κυνηγούν διαρκώς την οικονομική επιτυχία προκειμένου να ενισχύσουν τον υλικό τους πλούτο.
- **Οι άλλοι άνθρωποι αντιμετωπίζονται ως ανταγωνιστές και όχι ως πιθανοί φίλοι:** έτσι, στο πρόσωπο ενός ανθρώπου, που θα μπορούσαν να βρουν έναν καλό και αφοσιωμένο φίλο, εκείνοι βλέπουν εξαρχής έναν ανταγωνιστή, τον οποίο οφείλουν να «εκμηδενίσουν».

- Η κυριαρχία της ανασφάλειας και το δόγμα «πληγώσέ τους πριν σε πληγώσουν εκείνοι»: θεωρούν τόσο δεδομένο το γεγονός ότι ο άλλος θα τους προδώσει και θα τους πληγώσει, ώστε σπεύδουν οι ίδιοι να φερθούν κατά τρόπο ανέντιμο, για να μη βρεθούν στη θέση του προδομένου. Κυριαρχεί, άρα, στη σύγχρονη εποχή ένα σημαντικό έλλειμμα εμπιστοσύνης απέναντι στους άλλους ανθρώπους, το οποίο οδηγεί εκ των πραγμάτων στη δημιουργία επισφαλών και επιφανειακών σχέσεων.

ΘΕΜΑ: ΜΟΔΑ – ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

- **Μόδα** είναι η επικρατούσα κατά περιόδους τάση στην ένδυση και γενικότερα στον τρόπο συμπεριφοράς και σκέψεως μεταξύ των μελών δεδομένου κοινωνικού συνόλου, με χαρακτήρα εφήμερο και διαρκώς μεταβαλλόμενο. Η λέξη μόδα προέρχεται από τη λατινική λέξη *modus* που σημαίνει τρόπος.

- Η έννοια της μόδας αφορά όχι μόνο την ενδυμασία και τα γενικότερα στοιχεία της εξωτερικής εμφάνισης, αλλά και τις προτιμήσεις εν γένει σε διάφορους τομείς που συνδέονται με την καθημερινότητα των πολιτών. Υπάρχει, έτσι, η μόδα που αφορά τις εκφραστικές επιλογές – ιδίως των νέων –, τις μουσικές προτιμήσεις, τους τρόπους συμπεριφοράς και διασκέδασης, τις καταναλωτικές επιλογές, τις τρέχουσες απόψεις σε ποικίλα ζητήματα κ.λπ.

- Η μόδα συνδέεται αφενός με τα οικονομικά συμφέροντα των εταιρειών παραγωγής και προώθησης προϊόντων που σχετίζονται με την ενδυμασία, τη μουσική, τον κινηματογράφο κ.ά., κι αφετέρου με την ανάγκη προσωπικής έκφρασης και διαφοροποίησης των ατόμων. Η **διαμόρφωση της μόδας**, ωστόσο, επηρεάζεται από ποικίλους παράγοντες. Ειδικότερα:

- Σε ό,τι αφορά τον τομέα της ενδυμασίας κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση των τάσεων διαδραματίζουν οι εταιρείες παραγωγής με τη συνδρομή των σχεδιαστών αλλά και των υπεύθυνων προώθησης.
- Στο πλαίσιο της προώθησης των ενδυματολογικών προτάσεων επιστρατεύονται συχνά και πρόσωπα από το χώρο της τέχνης (ηθοποιοί, τραγουδιστές) και του αθλητισμού που ασκούν μεγάλη επιρροή στο νεανικό κοινό.

- Οι γενικότερες ενδυματολογικές επιλογές – ρούχα, κοσμήματα, κόμμωση – των ηθοποιών σε κινηματογραφικές ταινίες που γνωρίζουν μεγάλη εισπρακτική επιτυχία, όπως και οι αντίστοιχες επιλογές τραγουδιστών στα βίντεο κλιπ τραγουδιών που τα παρακολουθούν εκατομμύρια πολίτες, μπορούν να αποτελέσουν χωριστό παράγοντα διαμόρφωσης μιας νέας μόδας. Ο χώρος του θεάματος διαδραματίζει, άλλωστε, διαχρονικά σημαντικό ρόλο στην προώθηση και εδραίωση νέων τάσεων.
- Λόγω της μεγάλης σημασίας που έχει η ενδυμασία ως μέσο έκφρασης της διάθεσης και της ιδεολογικής τοποθέτησης των ατόμων, η μόδα έρχεται συχνά να λειτουργήσει ως βασικός εκφραστής του πνεύματος μιας ολόκληρης γενιάς και να υποδηλώσει τις διεκδικήσεις και τις προσδοκίες τους. Η ευρύτατη διάδοση, για παράδειγμα, που γνώρισαν τα μίνι φορέματα και τα μπικίνι μαγιό οφειλόταν στο γεγονός ότι μέσω αυτών οι γυναίκες θέλησαν να εκφράσουν τη διάθεσή τους για χειραφέτηση από τον αυστηρό κοινωνικό έλεγχο που τις κρατούσε συνεχώς δέσμιες ενός καταπιεστικού συντηρητισμού.
- Η μόδα – ιδίως η ενδυματολογική – επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από την οικονομική κατάσταση των ατόμων. Οι ευκατάστατες κοινωνικές ομάδες επιχειρούν μέσω αυτής να διαφοροποιηθούν από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα κι επιλέγουν εκείνα τα ρούχα που αντανakλούν την υψηλή οικονομική τους επιφάνεια.

- Η μόδα σε κάθε της έκφραση αποτελεί τρόπο έκφρασης κι έρχεται να δηλώσει τις πεποιθήσεις, τις ιδεολογικές τάσεις και τις επιδιώξεις των ατόμων που την υιοθετούν. Ειδικότερα:

- Το άτομο μέσω της μόδας, και κυρίως των ενδυματολογικών επιλογών, επιχειρεί να παρουσιάσει στους άλλους σημαντικές πτυχές της προσωπικότητάς του. Η ενδυμασία κάθε ανθρώπου, άλλωστε, δεν είναι ένας τυχαίος συνδυασμός, αλλά πολύ περισσότερο μια συνειδητή προσπάθεια διαμόρφωσης μιας συγκεκριμένης εικόνας. Παρόμοια λειτουργία έκφρασης της προσωπικότητας του ατόμου υπηρετούν, βέβαια, κι οι εκφραστικές επιλογές, η μουσική που προτιμά, αλλά κι οι πεποιθήσεις του για τρέχοντα ζητήματα στοιχεία που συχνά αντλούνται από τις κυρίαρχες τάσεις της εποχής, δηλαδή τη μόδα.
- Η ανάγκη των ανθρώπων να γίνονται αποδεκτοί από τον περίγυρό τους και να αισθάνονται πως συμβαδίζουν με το κλίμα της εποχής τους, τούς ωθεί συχνά στην υιοθέτηση όσων επιτάσσει η μόδα. Τέτοια ανάγκη αποδοχής χαρακτηρίζει ιδίως τους νέους, οι οποίοι είναι κατά κύριο λόγο εκείνοι που ενδιαφέρονται περισσότερο για τις τάσεις της μόδας.
- Σε παρόμοιο επίπεδο κινείται και η επιθυμία των ανθρώπων να λαμβάνουν διαρκή επιβεβαίωση από τους άλλους σχετικά με την ελκυστικότητα της εμφάνισής τους. Έτσι, προκειμένου να επιτυγχάνουν την προσέλκυση της προσοχής των άλλων, οι άνθρωποι τείνουν να καταφεύγουν στις επιλογές εκείνες που συμβαδίζουν με τη μόδα της εποχής.
- Μια βασική ανάγκη των ανθρώπων που εξυπηρετείται από τη μόδα είναι αυτή της διαρκούς ανανέωσης. Η επιθυμία αποφυγής της ρουτίνας και της μονοτονίας, εφόσον δεν μπορεί να υλοποιηθεί μέσω ριζικότερων αλλαγών στη ζωή των ατόμων, επιδιώκεται συχνά μέσω των αλλαγών στην εμφάνιση και στις ενδυματολογικές επιλογές. Αυτή ακριβώς την ανάγκη ανανέωσης αξιοποιεί η μόδα και σ' αυτή την ανάγκη απαντά με το να μεταβάλλεται ανά τακτές χρονικές περιόδους.

- Η μόδα εξυπηρετεί συχνά και την ανάγκη των επιμέρους κοινωνικών ομάδων να διαφοροποιούνται, δηλώνοντας είτε την οικονομική τους επιφάνεια είτε την επαγγελματική τους ταυτότητα.

- Η μόδα με τις συνεχείς μεταβολές της διατηρεί σε υψηλά επίπεδα ζήτησης μια σειρά επαγγελματιών και αποδίδει τεράστια οικονομικά οφέλη στις εταιρείες παραγωγής ενδυμάτων και άλλων προϊόντων που σχετίζονται με την εμφάνιση των ατόμων. Πρόκειται για μια ανθηρή βιομηχανία, εφόσον ανά τακτά διαστήματα οι άνθρωποι καλούνται να προβούν σε νέες αγορές ρούχων, υποδημάτων κ.ά. Σχεδιαστές μόδας, εργάτες παραγωγής, διαφημιστές, μοντέλα, δημοσιογράφοι του χώρου της μόδας και πλήθος άλλων επαγγελματιών, κατορθώνουν χάρη στο ευμετάβλητο της μόδας να βρίσκουν σταθερή απασχόληση, εφόσον το καταναλωτικό κοινό επιζητά διαρκώς κάτι νέο και κάτι διαφορετικό.

- Θα πρέπει, ωστόσο, να ληφθεί υπόψη πως πολλές πολυεθνικές εταιρείες αναθέτουν την παραγωγή των ενδυμάτων σε χώρες της Ανατολής (Ινδία, Κίνα), όπου κατά τρόπο απάνθρωπο εκμεταλλεύονται την ανάγκη των ανθρώπων για εργασία πληρώνοντας μηδαμινά ημερομίσθια, χωρίς καν να διασφαλίζουν τις στοιχειώδεις προϋποθέσεις ασφαλείας ή υγιεινής για τους εργάτες. Πρόκειται για μια επονείδιστη εκμετάλλευση που αποφέρει τεράστια χρηματικά κέρδη στις εταιρείες που σχετίζονται με το χώρο της μόδας.

- Τα **αρνητικά στοιχεία** της μόδας:

- Η μόδα ενισχύει τις ήδη ισχυρές καταναλωτικές τάσεις των ατόμων, δημιουργώντας επιζήμιες συσχετίσεις μεταξύ της προσωπικής αξίας του

ανθρώπου και των υλικών αγαθών που αυτός κατέχει. Οι άνθρωποι παρασύρονται συχνά στο να ταυτίζουν τις ενδυματολογικές επιλογές –και ιδίως τη χρηματική αξία αυτών – με την προσωπική αξία των συνανθρώπων τους, προχωρώντας σε υποτιμητικές κρίσεις για εκείνους που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα – ή και την επιθυμία – να ακολουθούν τις επιταγές της μόδας.

- Η μόδα ωθεί, άρα, τους ανθρώπους να δίνουν περισσότερη προσοχή στην εξωτερική εμφάνιση παρά στην επιδίωξη μιας ουσιαστικής πνευματικής καλλιέργειας. Τάση που ενέχει σημαντικούς κινδύνους για τις προτεραιότητες που θέτουν – κυρίως – οι νέοι άνθρωποι στη ζωή τους.
- Η μόδα ενισχύει τον μιμητισμό – στον οποίο βασίζει άλλωστε και την επιτυχία της – προωθώντας έτσι μια γενικότερη τάση τυποποίησης στους ανθρώπους.
- Το τίμημα αυτής της ομοιομορφίας είναι υψηλό σε ό,τι αφορά την απάλειψη των ιδιαιτεροτήτων και της μοναδικότητας που διέκρινε παλαιότερα τους πληθυσμούς των επιμέρους εθνοτήτων. Οι δυτικές αγορές εξαλείφοντας τις διαφοροποιήσεις δημιουργούν μια παγκόσμια αγορά με κοινές προτιμήσεις, ενισχύοντας έτσι σε τεράστιο βαθμό τα κέρδη τους.
- Σε δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης της παγκόσμιας ομοιομορφίας που προωθείται μέσω της μόδας, και δοθέντος ότι η μόδα δεν αφορά μόνο τις ενδυματολογικές επιλογές, διακρίνεται μια προσπάθεια εκρίζωσης όλων εκείνων των στοιχείων εθνολογικής και ιδεολογικής ταυτότητας που θα μπορούσαν να σταθούν εμπόδιο στη χειραγώγηση των πολιτών από τα κυρίαρχα οικονομικά κέντρα του δυτικού κόσμου.
- Οι πολίτες, επομένως, με το να υιοθετούν τα δυτικά πρότυπα ενδυμασίας, διασκέδασης και σκέψης, επιτρέπουν τον ευκολότερο έλεγχό τους από τις

πολυεθνικές εταιρείες, που αποκτούν έτσι ένα πειθήνιο παγκόσμιο καταναλωτικό κοινό.

- Τα **θετικά_στοιχεία** της μόδας:

- Η μόδα προσφέρει στους ανθρώπους τη δυνατότητα να εκφράσουν στοιχεία της προσωπικότητάς τους, αλλά και της διάθεσής τους. Μέρος της ταυτότητας του ατόμου γίνεται εμφανές στους άλλους ανθρώπους, χωρίς να χρειάζεται καν η λεκτική επικοινωνία. Οι ενδυματολογικές του επιλογές και μόνο επαρκούν για να μπορεί το άτομο να δώσει προς τα έξω την εικόνα που το ίδιο έχει για τον εαυτό του.
- Με δεδομένη τη δυνατότητα της μόδας να επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτό και αποδεκτό το άτομο από τους άλλους ανθρώπους, καθίσταται εφικτή η ενίσχυση της αυτοπεποίθησής του, εφόσον αισθάνεται πως κεντρίζει κατά τρόπο θετικό την προσοχή τους και πως αναγνωρίζεται η θελκτική εικόνα της εμφάνισής του.
- Η μόδα προσφέρει στους ανθρώπους τη δυνατότητα ανανέωσης και, άρα, αποφυγής της μονοτονίας. Ανανέωση που επενεργεί θετικά στην εσωτερική διάθεση του ατόμου, εφόσον του δημιουργεί την αίσθηση μιας νέας αρχής και του προσφέρει, έτσι, ένα κίνητρο ή μια ώθηση για νέους τρόπους πρόσληψης της εξωτερικής πραγματικότητας.
- Η μόδα έχει ως κύριο αίτημά της την ανάδειξη του ωραίου και του καλαίσθητου, γεγονός που επενεργεί θετικά στην ψυχολογία και την αισθητική καλλιέργεια του ατόμου. Επιτρέπει, άλλωστε, στα άτομα αφενός να αποκρύπτουν τυχόν ατέλειες του σώματός τους κι αφετέρου να αναδεικνύουν τα θετικά του στοιχεία, διασφαλίζοντας έτσι την αναγκαία

αυτοπεποίθηση και την αναγκαία αίσθηση ικανοποίησης με την εξωτερική τους εικόνα.

- Με την ποικιλία των ενδυματολογικών επιλογών παρέχεται στο άτομο η δυνατότητα να αξιοποιήσει τη δική του δημιουργική αντίληψη για τη διαμόρφωση της εικόνας του. Ενώ, μέσα από τα χρώματα των ρούχων που επιλέγει μπορεί να εξωτερικεύσει την εσωτερική του διάθεση.

- Εύλογο είναι πως παρά τις θετικές επιδράσεις της μόδας, το άτομο δεν είναι υποχρεωμένο να την ακολουθεί κατά γράμμα, τουναντίον μάλιστα, ο κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να διαμορφώνει το προσωπικό του στυλ, υιοθετώντας στοιχεία της τρέχουσας μόδας μόνο όταν ταιριάζουν με την προσωπικότητά του και με τις δικές του προτιμήσεις. Η προσπάθεια, άλλωστε, να συμμορφώνεται συνεχώς με τις επιταγές της μόδας είναι αφενός πολυέξοδη κι αφετέρου υποδηλώνει την απουσία προσωπικού αισθητικού κριτηρίου.

Τι φανερώνει η ενδυμασία ενός ανθρώπου;

- Η ενδυμασία και γενικότερα η φροντίδα για την εξωτερική εμφάνιση του ατόμου έχει ιδιαίτερη σημασία, εφόσον δεν αποτελεί ούτε μια τυχαία επιλογή, αλλά ούτε και κάτι που δεν λαμβάνεται υπόψη από τους άλλους. Έτσι, αν εξαιρέσουμε τις επαγγελματικές στολές που επιβάλλονται για λόγους εμφανούς δήλωσης της επαγγελματικής ιδιότητας, η ελεύθερα επιλεγμένη ενδυμασία επιτρέπει την άντληση βασικών στοιχείων για το κάθε άτομο.

Ειδικότερα:

- Οι ενδυματολογικές επιλογές συνιστούν προφανείς δείκτες για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση ενός ατόμου, εφόσον το οικονομικό επίπεδο είναι καθοριστικό ως προς τις σχετικές επιλογές του ατόμου.

- Τα ρούχα και η γενικότερη εξωτερική εμφάνιση ενός ατόμου καθιστά εμφανή την ιδεολογική του τοποθέτηση σε σχέση με τους εκάστοτε κοινωνικούς κανόνες και τις τρέχουσες αντιλήψεις περί του κοινωνικά αποδεκτού. Έτσι, ένα άτομο μπορεί να ακολουθεί συντηρητικές επιλογές, θέλοντας να εκφράσει τη διάθεση προσαρμογής στους άγραφους αυτούς κοινωνικούς κανόνες ή, αντιθέτως, να καταφεύγει σε προκλητικότερες επιλογές, θέλοντας να δηλώσει την εναντίωσή του απέναντι στον κοινωνικό έλεγχο.
- Η εξωτερική εμφάνιση είναι συχνά δηλωτική της ψυχολογικής κατάστασης ενός ατόμου, υπό την έννοια πως μια επιμελημένη εμφάνιση υποδηλώνει μια σταθερή ή καλή ψυχολογία, ενώ η πλήρης αδιαφορία για την εξωτερική εμφάνιση αποτελεί συχνά σύμπτωμα κατάθλιψης.
- Οι ενδυματολογικές επιλογές ενός ατόμου φανερώνουν το ιδιαίτερο γούστο του· τι, δηλαδή, θεωρεί ο ίδιος καλαίσθητο και τι αποφεύγει· τι θεωρεί ότι τον κολακεύει και τι όχι. Συχνά, βέβαια, αποκαλύπτεται και η αδυναμία ενός ατόμου να εκτιμήσει ορθά αυτές τις ποιότητες, εφόσον επιλέγει ρούχα είτε ακαλαίσθητα είτε αταίριαστα με το σώμα, την ηλικία και τη γενικότερη εμφάνισή του.
- Ο τρόπος που επιλέγει ένα άτομο να επιμεληθεί την εξωτερική του εμφάνιση, συχνά συνδέεται με τις επιδιώξεις του σε επαγγελματικό ή προσωπικό επίπεδο. Ένα άτομο, για παράδειγμα, που θέλει να το αντιμετωπίσουν με σεβασμό στο νέο του επαγγελματικό χώρο φροντίζει να διαμορφώσει ένα προσεγμένο και σοβαρό στυλ που τονίζει τον επαγγελματισμό του και την προσοχή που δίνει ακόμη και στη λεπτομέρεια.
- Με την ίδια λογική η ενδυμασία διαφοροποιείται ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες της δραστηριότητας ή της περιστασης για την οποία την επιλέγει

το άτομο. Διαφορετικές, επομένως, είναι οι επιλογές για μια συνάντηση με φιλικά πρόσωπα, διαφορετικές για ένα επίσημο δείπνο ή μια επίσημη συνάντηση και ούτω καθεξής.

ΘΕΜΑ: ΓΗΡΑΤΕΙΑ – ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ

- Η τρίτη ηλικία αναφέρεται στην περίοδο του γήρατος, στην περίοδο δηλαδή κατά την οποία οι άνθρωποι βιώνουν μια σημαντική κάμψη των σωματικών και πνευματικών τους δυνάμεων κι έρχονται αντιμέτωποι με διάφορες χρόνιες παθήσεις. Ο σαφής προσδιορισμός της ηλικίας κατά την οποία ξεκινά το γήρας δεν είναι εύκολος, μιας και ποικίλει από άτομο σε άτομο. Κατά τρόπο συμβατικό, ωστόσο, τοποθετούμε την εκκίνηση της τρίτης ηλικίας στο 65^ο έτος της ζωής ενός ατόμου· στιγμή που για πολλούς συνδέεται και με την αποχώρηση από τον εργασιακό στίβο, λόγω συνταξιοδότησης.

- **Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της τρίτης ηλικίας:** σε μεγάλο βαθμό η τρίτη ηλικία συνδυάζεται στη σκέψη των ανθρώπων με τη φθορά που επέρχεται στο σώμα, τη γήρανση του προσώπου και τις διάφορες ασθένειες που γίνονται πλέον ολοένα και συχνότερες. Ωστόσο, η περίοδος αυτή σηματοδοτείται κι από ποικίλες αλλαγές σε ψυχολογικό και πνευματικό επίπεδο· αλλαγές που της προσδίδουν έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα και τη διακρίνουν από την περίοδο της ωριμότητας που προηγείται. Ειδικότερα:

- Σε ψυχολογικό επίπεδο οι ηλικιωμένοι άνθρωποι ενδέχεται είτε να έχουν μια θετική στάση απέναντι στη ζωή είτε, αντιθέτως, να βιώνουν πολύ αρνητικά συναισθήματα· ενδεχόμενα που εξαρτώνται από την ιδιοσυγκρασία τους, αλλά και από τις συνθήκες που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Η θετική εκδοχή θέλει τους ηλικιωμένους ανθρώπους να αποχωρούν από τον εργασιακό βίο με διάθεση να αξιοποιήσουν τον ελεύθερο χρόνο τους κοντά στην οικογένειά τους και ειδικότερα μαζί με τα εγγόνια τους ή σε άλλες δραστηριότητες που τους προσφέρουν ικανοποίηση και εσωτερική

πληρότητα. Οι ηλικιωμένοι αισθάνονται πως έχουν ζήσει μια γεμάτη ζωή και πως έχουν επιτύχει όσα θα ήθελαν ή έστω έχουν αποδεχτεί κι έχουν εκτιμήσει θετικά το πώς εξελίχθηκε τελικά η πορεία της ζωής τους. Η αρνητική εκδοχή αφορά τους ηλικιωμένους εκείνους που βιώνουν την αποχώρηση από την εργασία ως περιθωριοποίηση και ως αθέλητο τερματισμό μιας προσπάθειας χρόνων. Οι ηλικιωμένοι απογοητεύονται και εστιάζουν – με πίκρα – την προσοχή τους στο γεγονός ότι βρίσκονται πια πολύ κοντά στο τέλος της ζωής τους. Θεωρούν πως δεν πρόλαβαν να υλοποιήσουν όλα όσα ήθελαν, πως στερήθηκαν πολλά και πως έφτασαν στην ηλικία αυτή πολύ γρηγορότερα απ' ό,τι θα ήθελαν. Υιοθετούν, έτσι, μια αρνητική αντιμετώπιση όλων των στοιχείων που σχετίζονται με την ηλικία τους και αδυνατούν να εκτιμήσουν θετικά τα νέα δεδομένα της ζωής τους.

- Οι ηλικιωμένοι άνθρωποι διακρίνονται για τη μετριοπάθεια και την ψυχραιμία με την οποία αντιμετωπίζουν τις διάφορες καταστάσεις, μιας κι έχουν ήδη βιώσει πολλά γεγονότα στη ζωή τους και δεν παρασύρονται πια σε υπερβολές και ακραίες αντιδράσεις. Είναι σε θέση να αποτιμήσουν κάθε κατάσταση στις πραγματικές τις διαστάσεις και να γνωρίζουν την ουσιαστική αξία των επιμέρους εξελίξεων, εφόσον κατά τη διάρκεια της ζωής τους έχουν δει τα πράγματα να αλλάζουν συχνά και κάποτε κατά τρόπο απρόσμενο και δραματικό.
- Οι ηλικιωμένοι άνθρωποι έχουν αποκτήσει με την πάροδο των χρόνων σημαντική εμπειρία και βαθιά γνώση ζωής· στοιχεία που μπορούν να τα μεταλαμπαδεύσουν στους νεότερους, αντισταθμίζοντας με τη δική τους σύνεση την κάποτε αναποτελεσματική υπερβολή που διακρίνει τη δράση των νέων.

- Οι ηλικιωμένοι άνθρωποι έχουν διανύσει ήδη πολλά χρόνια ως πολίτες του κράτους, έχουν ζήσει ιστορικά γεγονότα και γνωρίζουν καλύτερα ποιους θεσμούς, ποιες αξίες και ποια πρόσωπα έχουν αποδειχθεί φορείς πραγματικής ωφέλειας για την κοινωνία. Είναι, έτσι, σε θέση να σταθούν υπερασπιστές των δοκιμασμένων εκείνων αξιών, που η διατήρησή τους είναι πράγματι επωφελής για την κοινωνία και τους πολίτες. Απέναντι, λοιπόν, στη διάθεση των νέων για σαρωτικές αλλαγές και πλήρες ξεθεμελίωμα του παλιού, οι πρεσβύτεροι σε ηλικία μπορούν και πρέπει να υποδεικνύουν την πραγματική αξία των στοιχείων του παρελθόντος.
- Οι ηλικιωμένοι άνθρωποι, ωστόσο, τείνουν κάποτε να προσδέονται κατά τρόπο πεισματικό στα στοιχεία της παράδοσης, επιμένοντας στη συλλήβδην διαφύλαξή τους, χωρίς να κάνουν διάκριση ανάμεσα στα επωφελή και σ' εκείνα που αποτελούν τροχοπέδη για την περαιτέρω εξέλιξη της κοινωνίας. Πρόκειται για έναν άγονο συντηρητισμό που οδηγεί τα άτομα της τρίτης ηλικίας να αντιμετωπίζουν αρνητικά, αν όχι τελείως απορριπτικά, κάθε στοιχείο του σύγχρονου πολιτισμού.
- Οι ηλικιωμένοι εξιδανικεύουν – αδικαιολόγητα επί της ουσίας – το παρελθόν και δαιμονοποιούν – αδικώς – κάθε έκφανση του σύγχρονου τρόπου ζωής.
- Οι ηλικιωμένοι άνθρωποι, συνάμα, είναι συχνά φορείς δογματικών απόψεων, στερεοτύπων και προκαταλήψεων, παρωχημένων σε πολλές περιπτώσεις αντιλήψεων, τις οποίες σπεύδουν να περάσουν στις νεότερες γενιές, συμβάλλοντας έτσι στη διαιώνιση του πνευματικού εκείνου σκοταδισμού, που δεν επιτρέπει την απρόσκοπτη διαμόρφωση νέων τρόπων πρόσληψης της κοινωνικής πραγματικότητας.
- Οι ηλικιωμένοι άνθρωποι, έχοντας ως ένα βαθμό διαμορφώσει πολλά από τα δεδομένα της κοινωνικής πραγματικότητας, τείνουν να αντιδρούν έντονα στις

διαθέσεις των νέων για αλλαγές και καινοτόμες προσεγγίσεις, καθώς εκλαμβάνουν αυτό το πνεύμα ανανέωσης ως στάση απόρριψης απέναντι στις δικές τους προσπάθειες και στα δικά τους επιτεύγματα. Αισθάνονται, υπό μία έννοια, πως δεν γίνονται αποδέκτες της εκτίμησης εκείνης, που πιστεύουν ότι τους οφείλεται από τις νεότερες γενιές.

- Η οφειλόμενη στάση της κοινωνίας απέναντι στους ηλικιωμένους:

- Η πολιτεία, αλλά και τα μέλη της κοινωνίας γενικότερα, οφείλουν να δείχνουν σεβασμό απέναντι στους ηλικιωμένους, αναγνωρίζοντας έτσι τα χρόνια της συνεχούς εργασίας που προσέφεραν, τις ταλαιπωρίες και τα δεινά που υπέστησαν σε κρίσιμες ιστορικές περιόδους για τη χώρα, μα και την αδιάκοπη προσπάθειά τους να σταθούν χρήσιμοι αρωγοί και προστάτες της οικογένειάς τους. Οι ηλικιωμένοι του σήμερα, υπήρξαν το δυναμικό εργατικό δυναμικό του χθες, αλλά και η γεμάτη ελπίδες και προσδοκίες νεολαία των παλαιότερων χρόνων. Το πέρασμά τους, επομένως, σε μια ηλικία λιγότερο παραγωγική, δεν επιτρέπει την παραγνώριση της αξίας τους και την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους.
- Η πολιτεία οφείλει να διασφαλίζει τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα των ηλικιωμένων, παρέχοντάς τους ένα ποσό ικανό για τη διατήρηση ενός αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου. Το να υπάρχουν ηλικιωμένοι άνθρωποι των οποίων η σύνταξη δεν επαρκεί για την κάλυψη ακόμη και των πιο βασικών τους αναγκών είναι μια επονείδιστη κατάσταση για την πολιτεία, εφόσον οδηγεί στην ταπείνωση μέρος των πολιτών της, και μάλιστα εκείνους τους πολίτες που για χρόνια εργάστηκαν και αγωνίστηκαν γι' αυτή ακριβώς την πολιτεία.

- Η πολιτεία οφείλει να φροντίζει για την ιατρική περίθαλψη των ηλικιωμένων, όπως και για την απρόσκοπτη χορήγηση σε αυτούς των αναγκαίων φαρμάκων. Οι ηλικιωμένοι είναι διαχρονικά οι πιο ευάλωτοι σε θέματα υγείας κι είναι εκείνοι που χρειάζονται περισσότερο την ύπαρξη ενός άρτιου εθνικού συστήματος υγείας. Οποιαδήποτε έλλειψη σε ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, οποιαδήποτε απουσία φαρμάκων ή οποιαδήποτε καθυστέρηση πληρωμών σε συνεργαζόμενα νοσοκομεία και φαρμακεία, από τη μεριά του κράτους, επιβαρύνει πρωτίστως τους ηλικιωμένους.
- Η πολιτεία οφείλει να διασφαλίζει την – ελεύθερη – πρόσβαση των ηλικιωμένων σε ποικίλες εκδηλώσεις ψυχαγωγίας, όπως είναι θεατρικές παραστάσεις, εκδρομές σε τουριστικά θέρετρα, μουσικές εκδηλώσεις, επιμορφωτικές δραστηριότητες κ.ά., προσφέροντάς τους, έτσι, τη δυνατότητα να απολαμβάνουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο ζωής γεμάτο με ενδιαφέρουσες δραστηριότητες και ευχάριστα ερεθίσματα για τη σκέψη και τη δημιουργικότητά τους.
- Η πολιτεία οφείλει να διαφυλάττει με αυστηρότητα τα δικαιώματα, αλλά και την ασφάλεια των ηλικιωμένων. Το γεγονός ότι πολλοί ηλικιωμένοι δεν είναι πια σε θέση να υπερασπιστούν τον εαυτό τους και τα κεκτημένα τους δικαιώματα, δε σημαίνει πως θα πρέπει να εγκαταλείπονται από την πολιτεία. Είναι, άλλωστε, χρέος κάθε πολίτη να καταγγέλλει οποιοδήποτε περιστατικό κακομεταχείρισης ή εκμετάλλευσης ηλικιωμένου ανθρώπου, ώστε να διασφαλίζεται η έγκαιρη παρέμβαση της πολιτείας.
- Η πολιτεία οφείλει να μεριμνά για τη φροντίδα των ηλικιωμένων ανθρώπων που δεν έχουν πρόσβαση σε κάποιο ιδιωτικό κέντρο περίθαλψης και δεν έχουν τη συνδρομή κάποιου οικογενειακού προσώπου για την κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών. Έτσι, η λειτουργία προγραμμάτων φροντίδας,

όπως είναι το «Βοήθεια στο σπίτι», θα πρέπει, όχι μόνο να στηρίζεται οικονομικά από το κράτος, αλλά και να διευρύνεται, ώστε να καλύπτει ολοένα και περισσότερους ηλικιωμένους.

- **Πτυχές της σύγχρονης πραγματικότητας** των ηλικιωμένων: παρά το γεγονός ότι θα περίμενε κανείς από την πολιτεία να φροντίζει και να προστατεύει τα ευάλωτα μέλη της – μέρος των οποίων είναι και οι ηλικιωμένοι – , παρατηρούνται κι εδώ σημαντικές ελλείψεις, οι οποίες φανερώνουν την απουσία ουσιαστικής οργάνωσης και πραγματικού ενδιαφέροντος από τη μεριά του κράτους. Ειδικότερα:

- Οι ηλικιωμένοι έρχονται αντιμέτωποι με *συνεχείς περικοπές των συντάξεών τους*, με αποτέλεσμα εκείνοι που λαμβάνουν πολύ χαμηλές συντάξεις να μην μπορούν να καλύψουν τις βιοτικές τους ανάγκες, και να αισθάνονται ταπεινωμένοι από την πολιτεία. Άνθρωποι που δούλεψαν υπό αντίξοες ιστορικές συνθήκες, άνθρωποι που γνώρισαν πολλές στέρησεις στα χρόνια της νεότητάς τους, βρίσκονται πάλι, και μάλιστα σε μια ηλικία που δεν τους επιτρέπει να εργαστούν, αντιμέτωποι με τη φτώχεια.
- Πολλοί ηλικιωμένοι *δεν έχουν τα αναγκαία χρήματα* για να αγοράσουν τα φάρμακα που χρειάζονται ή για να καλύψουν τα ιατρικά τους έξοδα. Άλλοι βρίσκονται εγκαταλελειμμένοι από τους οικείους τους και ανήμποροι να φροντίσουν τον εαυτό τους, ενώ κάποιοι καταλήγουν άστεγοι στους δρόμους των πόλεων. Φαινόμενα οδυνηρά για ένα δημοκρατικό κράτος, που όχι μόνο δεν θα έπρεπε να υφίστανται, αλλά θα έπρεπε να ανήκουν ήδη στο μακρινό παρελθόν.
- Μεγάλο μέρος των ηλικιωμένων, έστω κι αν κατορθώνει να καλύψει τις πολύ βασικές ανάγκες της καθημερινότητας, εξαναγκάζεται ωστόσο στην

υιοθέτηση ενός απόλυτα ασκητικού βίου, εφόσον δεν έχει τη δυνατότητα να προβεί σε καμία άλλη δραστηριότητα. Έννοιες, όπως είναι η ψυχαγωγία και η διασκέδαση, τους είναι άγνωστες, καθώς τα χρήματα που λαμβάνουν ως σύνταξη δεν επαρκούν για τίποτε άλλο πέρα από την κάλυψη των στοιχειωδών αναγκών διαβίωσης.

- Οι ηλικιωμένοι και το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον:

- Η ιδανική κατάσταση για τους ηλικιωμένους που έχουν δημιουργήσει οικογένεια, είναι η ενεργή συμμετοχή στη ζωή των παιδιών τους και ιδίως των εγγονιών τους. Οι ηλικιωμένοι, αν έχουν τις αναγκαίες δυνάμεις, μπορούν να προσφέρουν χρήσιμη βοήθεια με το να προσέχουν τα μικρά παιδιά ή μπορούν απλώς να αντλήσουν οι ίδιοι μεγάλη χαρά συναναστρεφόμενοι μαζί τους.
- Η κάθε οικογένεια οφείλει να αναγνωρίζει πως οι ηλικιωμένοι, τώρα πια, γονείς υπήρξαν κάποτε σημαντικό στήριγμα στη ζωή τους και τους προσέφεραν πολλά. Αναγνώριση που οφείλει, εύλογα, να οδηγεί στην ανταπόδοση ανάλογης προσφοράς με την ανάληψη της φροντίδας και της προστασίας των ηλικιωμένων αυτών προσώπων. Είναι προφανές πως οι ηλικιωμένοι άνθρωποι που έχουν παιδιά και εγγόνια αναμένουν μια στοιχειώδη έστω περίθαλψη· επιθυμούν την ευκαιρία να αισθάνονται ακόμη χρήσιμοι για τους άλλους, και θέλουν να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν με κάποιο τρόπο στην καθημερινότητα των δικών τους ανθρώπων, ώστε να μη νιώθουν απομονωμένοι.
- Είναι λυπηρό φαινόμενο της σύγχρονης εποχής να εγκαταλείπονται οι ηλικιωμένοι άνθρωποι από τους οικείους τους ή να αντιμετωπίζονται με βιαιότητα, αφού οι νεότεροι τείνουν να τους εκλαμβάνουν ως βάρος και ως

ανεπιθύμητες πλέον παρουσίες. Δημιουργείται, έτσι, μια εξαιρετικά επώδυνη κατάσταση για τους ανθρώπους αυτούς που για χρόνια αγωνίστηκαν να προσφέρουν κάθε πιθανή στήριξη στα παιδιά τους, να βιώνουν στα τελευταία χρόνια της ζωής τους την αχαριστία και τη σκληρότητα των παιδιών αυτών.

ΘΕΜΑ: ΤΟ ΓΕΛΙΟ ΚΑΙ Η ΣΑΤΙΡΑ

- Οι σύγχρονες συνθήκες ζωής δημιουργούν *άγχος* και *ανασφάλεια* στους ανθρώπους. Ένας – αποτελεσματικός κατά τεκμήριον – τρόπος αντιμετώπισης αυτών των καθημερινών προβλημάτων είναι η θέαση της *εύθυμης πλευράς* τους. Όταν λοιπόν η κατάσταση φτάνει στο *απροχώρητο*, το *γέλιο* και η *σάτιρα* είναι ίσως οι πιο ενδεδειγμένοι τρόποι για την *αποφόρτιση* του κλίματος. Άλλωστε και ειδικοί επιστήμονες διαβεβαιώνουν πως το γέλιο δίνει *μακροζωία*.

- *Ευεργετικό* είναι, λοιπόν, το *γέλιο* στην καθημερινή ζωή, αρκεί βέβαια να τηρούνται κάποιες **προϋποθέσεις**:

- Δεν είναι σωστό να ταυτίζεται με *χυδαία* υπονοούμενα.
- Επιπλέον, η *σάτιρα* δε θα πρέπει να βάζει στο στόχαστρό της ανθρώπους που αποτελούν «*εύκολη λεία*» (π.χ. μειονοτικές ομάδες ή άτομα με κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα τις «*ξανθιές*» ή τους «*Πόντιους*»).

- Σε κάθε περίπτωση, επομένως, είναι *απαραίτητος* ο *σεβασμός* των άλλων, η *διακριτικότητα* και η *ευαισθησία*. Σε κάθε άλλη περίπτωση τα *κακόγούστα* *αστεία* σε βάρος κάποιου καταντούν *πράξη ανέντιμη* και κυρίως *προσβλητική*.

- Σε γενικές γραμμές, λοιπόν, αν κάποιος τηρεί τις προϋποθέσεις που τέθηκαν παραπάνω και αποφεύγει τα «*φτηνά αστεία*» και τις *χοντροκοπιές*, μπορεί κι ο ίδιος να *ωφεληθεί* από το *γέλιο* και τη *σάτιρα*, αλλά και η *κοινωνία* στο σύνολό της.

- Συγκεκριμένα, για έναν άνθρωπο το γέλιο αποτελεί μια πηγαία και αυθόρμητη εκδήλωση, η οποία:

- Εκτονώνει από το άγχος της καθημερινής ζωής.
- Καταπολεμά την απαισιοδοξία και τη μεμψιμοιρία.
- Καλλιεργεί το πνεύμα, καθώς οξύνει τις διανοητικές ικανότητες.
- Αναπτύσσει την ευαισθησία, καθώς κρατά σε εγρήγορση την ψυχή.

- Επιπλέον, το γέλιο και η σάτιρα έχουν ευεργετικά αποτελέσματα και για την κοινωνία, διότι:

- Συμβάλλουν καθοριστικά στην ανάπτυξη ουσιαστικών σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους.
- Λειτουργούν ως διάλογοι επικοινωνίας δίνοντας έναν τόνο οικειότητας στις διαπροσωπικές σχέσεις.
- Θίγουν προβλήματα (κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά, κ.ά.) μ' έναν εύθυμο και έξυπνο τρόπο, ευαισθητοποιούν την κοινή γνώμη και συμβάλλουν στην πιο γρήγορη και πιο αποτελεσματική αντιμετώπισή τους.

- Ανακεφαλαιώνοντας μπορούμε να πούμε ότι το γέλιο και η σάτιρα – όταν έχουν καλοπροαίρετα κίνητρα – αποτελούν μια ικανοποιητική λύση και μια ξεχωριστή απάντηση στην «γκρίζα» καθημερινότητα, στο άγχος και στη ρουτίνα.

ΘΕΜΑ: ΝΟΘΗ ΚΑΙ ΓΝΗΣΙΑ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

- Στη σημερινή εποχή οι γρήγοροι ρυθμοί ζωής έχουν ολέθριες συνέπειες για τον άνθρωπο: άγχος και πίεση. Την μοναδική ίσως δυνατότητα για χαλάρωση, ξεκούραση και ανάκτηση δυνάμεων την προσφέρει ο «ελεύθερος χρόνος». Γι' αυτό και είναι πολύ σημαντική υπόθεση η σωστή αξιοποίησή του.

- Στις μέρες μας βέβαια οι δυνατότητες αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου είναι πολλές, καθώς και τα μέσα ψυχαγωγίας που προσφέρονται στο σύγχρονο άνθρωπο είναι επίσης πάρα πολλά. Οι περισσότεροι όμως – και κυρίως οι νέοι – προτιμούν τρόπους διασκέδασης που, αντί να τους ψυχαγωγούν πραγματικά, τους εξαντλούν και τους φθείρουν.

- Οι περισσότεροι, λοιπόν, διαθέτουν τον ελεύθερο χρόνο τους σε **μορφές νόθης ψυχαγωγίας**:

- Τηλεόραση, ηλεκτρονικά παιχνίδια (παθητική θέαση και καταιγισμός από εικόνες που καταδυναστεύουν την ψυχή και χειραγωγούν το μυαλό).
- Γήπεδα και νυχτερινοί χώροι διασκέδασης (προσφέρονται κυρίως για εκτόνωση ή ενδεχομένως για επίδειξη).
- Τυχερά παιχνίδια, εθισμός σε ναρκωτικές ουσίες, οινοποσία (ψευδεπίγραφοι τρόποι διασκέδασης που οδηγούν στην απώλεια της αυτοκυριαρχίας).

- Γιατί όμως οι άνθρωποι στρέφονται σε μορφές νόθης ψυχαγωγίας; Οι αιτίες του φαινομένου μπορεί να είναι οι εξής:

- Οι άνθρωποι επιδιώκουν διασκεδάσεις εύκολες κι ανώδυνες, διασκεδάσεις που προσφέρουν άμεση και συνήθως πρόσκαιρη ευχαρίστηση.

- Οι συγκεκριμένοι τρόποι νόθης ψυχαγωγίας προβάλλονται συνεχώς, με αποτέλεσμα να διαμορφώνουν τα πρότυπα συμπεριφοράς ακόμη και στον τομέα της διασκέδασης.
- Ο μιμητισμός, η μόδα και η αδυναμία προσέγγισης άλλων μορφών διασκέδασης οδηγούν πολλούς στη νόθη ψυχαγωγία.
- Τέλος, η ανασφάλεια, η κατάρρευση των ηθικών αξιών, το άγχος και η μοναξιά πολλές φορές οδηγούν σε εκδηλώσεις εκτόνωσης, που καμιά σχέση δεν έχουν με τη γνήσια ψυχαγωγία.

- Οι συνέπειες απ' τη στροφή των ανθρώπων στη νόθη ψυχαγωγία:

- Σπατάλη χρόνου, φθορά σωματικών και πνευματικών δυνάμεων.
- Υποδούλωση στις αδυναμίες και τα πάθη, ηθική διαφθορά.
- Αποτυχία πραγμάτωσης των στόχων της γνήσιας ψυχαγωγίας: αντί για την αναζωογόνηση, την ψυχική ανάταση, τη μόρφωση και την αισθητική καλλιέργεια έρχονται η καταπόνηση της ψυχής και του μυαλού, η αποχαύνωση και η αδιαφορία για άλλες αξίες λόγου δραστηριότητες.

- Δε λείπουν, όμως, και εκείνοι οι άνθρωποι που διαθέτουν διαφορετικά τον ελεύθερο χρόνο τους, σε **μορφές γνήσιας ψυχαγωγίας**:

- Αθλητισμός, παιχνίδια που απαιτούν κίνηση και δεξιότητα.
- Εκδρομές και ταξίδια (επαφή με τη φύση και γνωριμία άλλων πολιτισμών).
- Ενασχόληση με την τέχνη (αισθητική καλλιέργεια).
- Φιλικές συντροφιάς (ανάπτυξη του αισθήματος της κοινωνικότητας).
- Μελέτη βιβλίων (διάνοιξη καινούριων οριζόντων).

- Βέβαια, οι μορφές γνήσιας ψυχαγωγίας προϋποθέτουν κάποιο πνευματικό επίπεδο και εσωτερική καλλιέργεια. Δυστυχώς, όμως, δεν είναι πάντοτε προσιτές στον καθένα είτε για λόγους οικονομικούς, είτε λόγω έλλειψης υποδομών (π.χ. πολλοί άνθρωποι που ζουν στην επαρχία δεν έχουν εύκολη πρόσβαση σε χώρους γνήσιας ψυχαγωγίας, όπως οι αθλητικοί χώροι, οι βιβλιοθήκες, τα θέατρα, κ.τ.λ.).

- Η γνήσια ψυχαγωγία, επομένως, έχει ευεργετικά αποτελέσματα στο σώμα και την ψυχή του ανθρώπου. Γι' αυτό, ευθύνη και καθήκον της πολιτείας είναι να καταστήσει προσιτή σ' όλους τη γνήσια ψυχαγωγία, δημιουργώντας τις κατάλληλες υποδομές. Από κει και πέρα, ο ίδιος ο άνθρωπος – και ιδιαίτερα ο νέος – έχει την αποκλειστική ευθύνη για τους τρόπους αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου του.

ΘΕΜΑ: ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

- Στην εποχή της ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης και των γρήγορων ρυθμών ίσως το βιβλίο αποτελεί μια άριστη επιλογή και μια πολύ καλή απάντηση στα ισοπεδωτικά πρότυπα που προβάλλονται από τα ΜΜΕ.

- Πραγματικά, ένα βιβλίο (λογοτεχνικό, επιστημονικό) μπορεί να **συμβάλλει θετικά** με πολλούς τρόπους:

- Διευρύνει το φάσμα των ιδεών και αναπτύσσει την κριτική ικανότητα.
- Προβάλλει πνευματικές, ηθικές και αισθητικές αξίες.
- Πλουτίζει τις γνώσεις.
- Ευαισθητοποιεί πάνω σε σύγχρονα και διαχρονικά προβλήματα.
- Καλλιεργεί τη φαντασία.
- Παρέχει στον αναγνώστη τη δυνατότητα για αρτιότερη γλωσσική κατάρτιση.

- Ωστόσο, σήμερα έχει διαπιστωθεί πως οι άνθρωποι – και κυρίως οι νέοι – αποφεύγουν το βιβλίο. Και αυτό το αποδεικνύουν στατιστικές μελέτες που επισημαίνουν την αισθητή μείωση του αναγνωστικού κοινού. Οι αιτίες του προβλήματος μπορούν να εντοπιστούν κυρίως στη δομή της σημερινής κοινωνίας και στις προτεραιότητες του σύγχρονου ανθρώπου. Συγκεκριμένα:

- Η οικογένεια δεν καλλιεργεί στο παιδί την αγάπη για το βιβλίο και την ανάγνωση.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα – σχολείο εντατικοποιεί τους ρυθμούς σπουδών και απαιτεί μηχανιστική γνώση· τα δεδομένα αυτά προκαλούν στους νέους αποστροφή όχι μόνο για το σχολικό αλλά και για το εξωσχολικό βιβλίο.

- Οι νέες τεχνολογίες (τηλεόραση, τηλεπικοινωνίες, ηλεκτρονικοί υπολογιστές) επέβαλαν την κυριαρχία της «εύπεπτης» εικόνας και παραγκώνισαν το βιβλίο, που η ανάγνωσή του απαιτεί πνευματικό μόχθο.
- Το καταναλωτικό και χρησιμοθηρικό πνεύμα της εποχής μας ωθεί στην εύκολη και ανώδυνη διασκέδαση.
- Τέλος, και ο ίδιος ο άνθρωπος έχει ευθύνη για τις επιλογές και τις προτεραιότητές του.

- Το βιβλίο, όμως, μπορεί να αποτελέσει σήμερα έναν καλό τρόπο αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει πνευματική καλλιέργεια και αισθητική απόλαυση. Για να μπορέσει όμως ο σύγχρονος άνθρωπος να εξοικειωθεί με το βιβλίο, είναι απαραίτητες και κάποιες **προϋποθέσεις**:

- Προβολή του βιβλίου μέσα από τα ΜΜΕ.
- Διοργάνωση εκθέσεων.
- Οργάνωση βιβλιοθηκών (σε σχολεία, σε δήμους, κ.τ.λ.).
- Εκδόσεις καλαίσθητες και προσιτές στο ευρύ κοινό.

- Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η πνευματική διαμόρφωση του σημερινού ανθρώπου συντελείται και με άλλα μέσα, όπως τα ΜΜΕ και τους υπολογιστές. Ακόμη κι αν δεχθούμε τη χρησιμότητα των παραπάνω μέσων, δεν μπορούμε σε καμιά περίπτωση να παραβλέψουμε τον πρωταρχικό ρόλο του βιβλίου στον αγώνα για τη μόρφωση του ανθρώπου.

ΘΕΜΑ: ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ

- Σ' όλες τις εποχές και σ' όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης οι άνθρωποι συχνά επέλεξαν τον πόλεμο ως μέσο για να επιλύσουν τις διαφορές τους. Στις περισσότερες περιπτώσεις, μάλιστα, οι ισχυρότεροι επιβάλλουν τη θέλησή τους και προωθούν τα συμφέροντά τους με τα όπλα.

- Οι **αιτίες** για τις οποίες οδηγούνται οι άνθρωποι στον πόλεμο:

- Οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα.
- Θρησκευτικές διενέξεις.
- Ιδεολογικές διαφορές.
- Εδαφικές διεκδικήσεις.

- Και οι **συνέπειες** σε κάθε περίπτωση είναι οδυνηρές:

- Θάνατοι, τραυματισμοί, εκτεταμένες υλικές καταστροφές.
- Οικονομική αποσταθεροποίηση, αβεβαιότητα, ανασφάλεια.
- Αγεφύρωτο μίσος και έχθρα.
- Δημιουργία ψυχροπολεμικού κλίματος.
- Αποκτήνωση των ανθρώπων, οπισθοδρόμηση του πνευματικού πολιτισμού.

- Αντίθετα, η **ειρήνη** είναι η βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη· ειρήνη σημαίνει:

- Κλίμα ασφάλειας.
- Σχέσεις καλής γειτονίας.
- Ευημερία, οικονομική πρόοδος.
- Εξομάλυνση των διαφορών με διάλογο και αμοιβαίες υποχωρήσεις.

- Επικράτηση του *ανθρωπιστικού πνεύματος*.
- Πνευματική πρόοδος.

- **Προτάσεις** για την εδραίωση της ειρήνης:

- Ανθρωπιστική παιδεία.
- Γνωριμία με τον πολιτισμό άλλων λαών.
- Δραστικός περιορισμός των εξοπλισμών.

- Είναι λοιπόν *υποχρέωση όλων η διαφύλαξη της ειρήνης και η ανάπτυξη των σχέσεων με τους άλλους λαούς πάνω στην αρχή της αμοιβαιότητας και του αλληλοσεβασμού*. Η συνύπαρξη με τους άλλους και η συνεργασία είναι εφικτή, αν τηρούνται και από τις δύο πλευρές οι *ανειλημμένες υποχρεώσεις*. Τα προβλήματα, που είναι φυσικό να προκύπτουν, μπορούν να λυθούν με τον καλόπιστο διάλογο και την κατανόηση, αρκεί να υπάρχει διάθεση για *συμφιλίωση*.

ΘΕΜΑ: ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΗ

- Από την πρώτη στιγμή που εμφανίστηκε ο άνθρωπος στη γη, το φυσικό περιβάλλον ήταν γι' αυτόν – και συνεχίζει να είναι – όχι μόνο πηγή ζωής και έμπνευσης, αλλά και πολύτιμος δάσκαλος στο σκληρό αγώνα για επιβίωση. Πραγματικά, η φύση είναι πηγή ζωής, διότι εξασφαλίζει στον άνθρωπο τροφή, στέγη και ενεργειακούς πόρους. Ταυτόχρονα, όμως, είναι και πηγή έμπνευσης: το δέος και ο θαυμασμός για τη φύση αφυπνίζουν τις αισθητικές ανησυχίες του ανθρώπου, που, θέλοντας να την μιμηθεί και να την αναπαραστήσει, μορφοποιεί το δέος και το θαυμασμό του σε Τέχνη. Παράλληλα, η φύση αποτέλεσε – και αποτελεί ακόμη – έναν πολύτιμο δάσκαλο: κεντρίζει την περιέργεια του ανθρώπου και θέτει σε κίνηση τις πνευματικές του δυνάμεις· έτσι η απόπειρα ερμηνείας των φυσικών φαινομένων με λογικό ή μεταφυσικό τρόπο σηματοδότησε τη γέννηση της Επιστήμης και της Θρησκείας αντίστοιχα.

- Καταλαβαίνει κανείς απ' όλα τα παραπάνω πόσο στενή είναι η σχέση του ανθρώπου με τη φύση και πόσο πολύ εξαρτάται ο πολιτισμός από το φυσικό περιβάλλον. Δυστυχώς όμως ο μέχρι πρότινος εξαρτημένος από τη φύση άνθρωπος έγινε ξαφνικά δυνάστης και εκμεταλλευτής. Η επέμβασή του στη φύση έπαψε πλέον να γίνεται περιστασιακά – ως μορφή άμυνας απέναντι στα φυσικά στοιχεία – αλλά συμβαίνει κατ' εξακολούθηση με επιστημονικές μεθόδους. Η αξιοποίηση του φυσικού πλούτου κατάντησε στυγνή κι αλόγιστη εκμετάλλευση με αποτέλεσμα η μόλυνση και η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος να είναι σήμερα ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει ο πλανήτης.

- Τα **αίτια** του προβλήματος:

- Τα οικονομικά συμφέροντα, ο υλισμός και ο καταναλωτισμός: όλα αυτά οδηγούν αργά αλλά σταθερά στην εξάντληση των φυσικών πόρων.
- Η προσπάθεια του ανθρώπου να επιβληθεί στη φύση, ώστε να την «εκμεταλλευθεί» πλήρως.
- Η εσφαλμένη – σε πολλές περιπτώσεις – χρήση της τεχνολογίας.

- Η συνεχιζόμενη προσπάθεια του ανθρώπου για εκβιομηχάνιση σε συνδυασμό με την αλματώδη ανάπτυξη του πληθυσμού της γης έχουν οδηγήσει στην υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος. Η κατάσταση είναι εφιαλτική:

- Μόλυνση της ατμόσφαιρας από δηλητηριώδη αέρια (νέφος).
- Ρύπανση της θάλασσας και των υπόγειων υδάτων (βιομηχανικά λύματα, απορρυπαντικά, φυτοφάρμακα, ραδιενεργά απόβλητα, πετρελαιοκηλίδες, τοξικές ουσίες).
- Καταστροφή του όζοντος (φαινόμενο του θερμοκηπίου).
- Καταστροφή της χλωρίδας και της πανίδας (πολλά είδη ζώων και φυτών εξαφανίζονται ανατρέποντας την οικολογική ισορροπία).
- Οικοπεδοποίηση χιλιάδων στρεμμάτων πρασίνου ή εκχέρσωση μεγάλων δασικών εκτάσεων.

- Οι **συνέπειες** από την όξυνση του προβλήματος είναι οδυνηρές και οι προβλέψεις για το άμεσο μέλλον εξαιρετικά δυσοίωνες:

- Ακραία καιρικά φαινόμενα, τεράστιες καταστροφές από τυφώνες, πλημμύρες και πυρκαγιές.
- Αρρώστιες (καρκίνος, καρδιακά νοσήματα, αναπνευστικά προβλήματα) και λειψυδρία.

- Αλλοίωση και στον ψυχισμό του ανθρώπου: η απομάκρυνση από τη φύση καταντά τον άνθρωπο σκληρό, ανάλγητο, αγχώδη, αδιάφορο, με δυο λόγια ένα ον αλλοτριωμένο.

- Όλα τα παραπάνω πιστοποιούν ότι όσο είναι καιρός πρέπει να ληφθούν **μέτρα για την αντιμετώπιση** του προβλήματος:

- Το κάθε άτομο ξεχωριστά οφείλει να συνειδητοποιήσει το μέγεθος του προβλήματος και να συμβάλλει, όσο μπορεί, στην αποτελεσματική αντιμετώπισή του. Προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να συνδράμει και η παιδεία, που θα διαπλάσσει ανθρώπους με οικολογικές ευαισθησίες και σεβασμό για τη φύση.
- Οι οικολογικές οργανώσεις, επίσης, μπορούν να συνδράμουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος, γι' αυτό και είναι επιβεβλημένη η οικονομική ενίσχυση και η ηθική υποστήριξή τους.
- Το κράτος από την πλευρά του ίσως διαδραματίζει το σημαντικότερο ρόλο: ο σωστός και έγκαιρος προγραμματισμός μπορεί να αναδιαμορφώσει το περιβάλλον και να αναστρέψει τη σημερινή ζοφερή εικόνα. **Προτεινόμενα μέτρα:** έλεγχος των βιομηχανικών αποβλήτων, μέτρηση και περιορισμός της εκπομπής καυσαερίων, ανακύκλωση των απορριμμάτων, ευρείας κλίμακας αναδασώσεις, θέσπιση αυστηρών ποινών για όσους εσκεμμένα καταστρέφουν το περιβάλλον, απομάκρυνση των βιομηχανιών από τα αστικά κέντρα, χρήση ήπιων μορφών ενέργειας (π.χ. αιολική ή ηλιακή ενέργεια), βιολογικός καθαρισμός των αστικών λυμάτων, ορθολογική χρήση της τεχνολογίας.

- Η Φύση είναι το Περιβάλλον μας, ο χώρος που μας περιβάλλει στοργικά και μας προστατεύει χιλιάδες χρόνια. Έχουμε χρέος να της ανταποδώσουμε την απλοχεριά και τη μέριμνα που έδειξε για τη διαφύλαξη της ζωής και τη διατήρηση της ισορροπίας. Ας βάλουμε, λοιπόν, φραγμό στην αχαλίνωτη αλαζονεία μας και στον απύθμενο ατομικισμό μας: η Φύση μας προειδοποιεί, η Φύση εκπέμπει σήμα κινδύνου. Αν το αγνοήσουμε το πιθανότερο είναι ότι θα μας συμπαράσχει στην καταστροφή.

ΘΕΜΑ: ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

- Ακόμη και στη σημερινή κοινωνία του καταναλωτισμού και του υλικού ευδαιμονισμού, πολλοί άνθρωποι εξακολουθούν να συγκινούνται απ' το «ευ αγωνίζεσθαι», δηλ. απ' το αθλητικό ιδεώδες, όπως αυτό διαμορφώθηκε στην αρχαία Ελλάδα.

- **Αθλητικό ιδεώδες** σημαίνει:

- Αγώνας για τη νίκη κι όχι για τα χρήματα.
- Ευγενής άμιλλα και σεβασμός των συναγωνιζόμενων.
- Ηθική και πνευματική ολοκλήρωση.

- Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις ο αθλητισμός:

- Εξασφαλίζει σωματική ευεξία και πνευματική ενάργεια.
- Καλλιεργεί αρετές όπως η επιμονή, η υπομονή, η πειθαρχία, η αυτοπεποίθηση, το θάρρος, η αλληλεγγύη, το πνεύμα συνεργασίας.

- Σήμερα, ωστόσο, στο χώρο του αθλητισμού παρατηρούνται πολλά **εκφυλιστικά φαινόμενα**:

- Επαγγελματισμός, εμπορευματοποίηση, εύκολο – και συχνά ανέντιμο – κέρδος.
- Πρωταθλητισμός και χρήση αθέμιτων μέσων (π.χ. αναβολικά).
- Φανατισμός και βία στους αθλητικούς χώρους.

- Οι **αιτίες** για όλα τα παραπάνω νοσηρά φαινόμενα είναι:

- Η γενική κρίση των ηθικών αξιών.

- Η καθιέρωση του επαγγελματισμού.
- Το χρήμα, που έγινε υπέρτατη αξία.
- Η σκόπιμη καλλιέργεια του φανατισμού από «παράγοντες» που επενδύουν στον αθλητισμό πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα.

- Επειδή, όμως, ο αθλητισμός αφορά και απασχολεί άμεσα ή έμμεσα την πλειοψηφία των ανθρώπων, είναι επιβεβλημένη η **αντιμετώπιση των προβλημάτων**. Τρόποι αντιμετώπισης:

- Ερασιτεχνικός αθλητισμός: δημιουργία υποδομών για την άθληση και την ψυχαγωγία όλων των ανθρώπων.
- Ηθικές – κυρίως – αμοιβές για τις επιτυχίες και τις νίκες.
- Απομάκρυνση των «παραγόντων» που αντιμετωπίζουν τον αθλητισμό ως εμπόρευμα.
- Επαναπροσδιορισμός των προτεραιοτήτων και των αξιών του ανθρώπου.

- Μ' αυτές τις προϋποθέσεις ίσως καταστεί δυνατόν ο αθλητισμός να επιτελέσει την πραγματική του αποστολή: να καταρρίψει τις προκαταλήψεις και τις αντιπαλότητες, να ενώσει τους ανθρώπους και δημιουργήσει κλίμα φιλίας και συνεργασίας ανάμεσα στους λαούς.